ВАЈФЕРТ

Часопис Групе за историју Регионалног центра за таленте „Михајло Пупин“, Панчево

Регионални центар за таленте „Михајло Пупин“, Панчево

Панчево 2020.

ВАЈФЕРТ

Часопис Групе за историју Регионалног центра за таленте „Михајло Пупин“, Панчево

Број 1

Регионални центар за таленте „Михајло Пупин“, Панчево

Панчево 2020.

Садржај:

ПРВО „ОГЛАШАВАЊЕ“ ЧАСОПИСА ВАЈФЕРТ 4

ВАЈФЕРТ: ЧАСОПИС ГРУПЕ ЗА ИСТОРИЈУ РЕГИОНАЛНОГ ЦЕНТРА ЗА ТАЛЕНТЕ „МИХАЈЛО ПУПИН“, ПАНЧЕВО 4

О ЦЕНТРУ ЗА ТАЛЕНТЕ „МИХАЈЛО ПУПИН“, ПАНЧЕВО, О ЊЕГОВОЈ ГРУПИ ЗА ИСТОРИЈУ, О СРОДНИМ ИНСТИТУЦИЈАМА 7

УВОДНА РЕЧ О ГРУПИ ЗА ИСТОРИЈУ ПАНЧЕВАЧКОГ РЕГИОНАЛНОГ ЦЕНТРА ЗА ТАЛЕНТЕ „МИХАЈЛО ПУПИН“ 7

БИТИ ПОЛАЗНИК ЦЕНТРА ЗА ТАЛЕНТЕ И БИТИ ПОЛАЗНИК ПЕТНИЦЕ 9

ЗЛАТА ВРЕДНИ: СТРУЧЊАЦИ КОЈИ СУ СЕ БАВИЛИ ИЛИ СЕ ЈОШ УВЕК БАВЕ БАНАТСКОМ ИСТОРИЈОМ 14

ЗЛАТА ВРЕДНА: ДОЦ. ДР ИВАНА СПАСОВИЋ 14

ИСТРАЖИВАЧКИ РАДОВИ 20

ГРАДСКИ БИОСКОПИ ПАНЧЕВО (1945-1950) У ГРАЂИ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА У ПАНЧЕВУ 20

ИЗ РУКУ „РОЂАКА“ ИСТОРИЈЕ (СРОДНЕ НАУКЕ И ОБЛАСТИ) 31

ПРИКАЗ КОСОВСКОГ БОЈА У ЕПСКОЈ НАРОДНОЈ ПОЕЗИЈИ 31

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ИЗВОРА: УСМЕНА КАЗИВАЊА 35

ШКОЛОВАЊЕ ШЕЗДЕСЕТИХ ГОДИНА 20. ВЕКА У ОКОЛИНИ ПАНЧЕВА 35

ДВА ПОГЛЕДА НА ВЛАСТ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 1990-ИХ ГОДИНА 38

ЖИВОТ У БАНАТСКОМ НОВОМ СЕЛУ 1980-ИХ ГОДИНА У ОЧИМА ДВА ЊЕГОВА СТАНОВНИКА 41

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ИЗВОРА: АУТОБИОГРАФИЈА 44

ПОГЛЕД НА АУТОБИОГРАФИЈУ МИХАЈЛА ПУПИНА 44

ДАНАС САДАШЊОСТ – СУТРА ПРОШЛОСТ 49

ЖИВОТ ТОКОМ ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ: ЈЕДАН ПОГЛЕД 49

СТАЊЕ У МОМ ОКРУЖЕЊУ ЗА ВРЕМЕ ВАНРЕДНОГ СТАЊА 51

ИСТОРИЈА КОЈА „НЕСТАЈЕ“ ПРЕД НАШИМ ОЧИМА 54

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА КОРИНЂАЊЕ 54

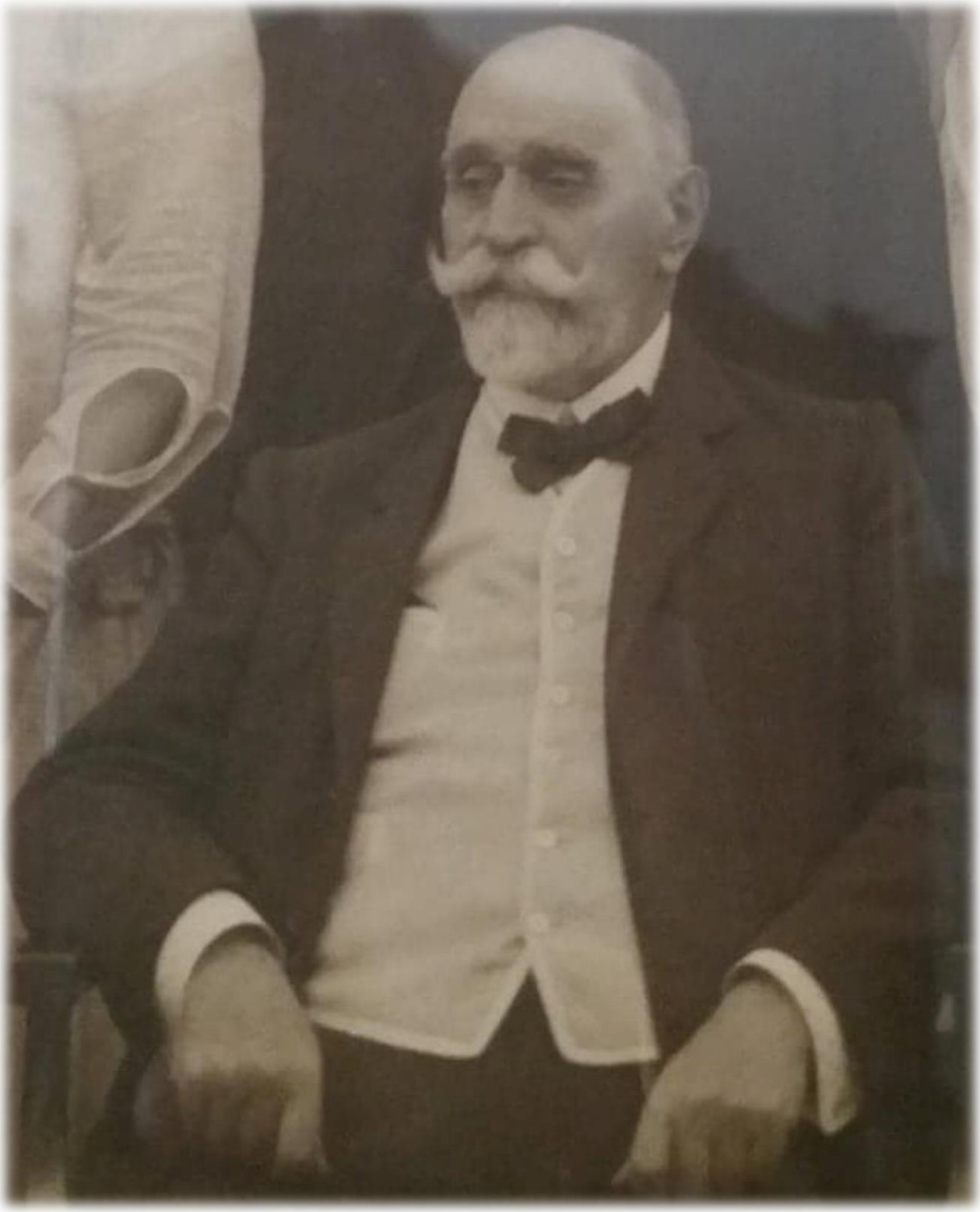
СОЦИЈАЛНА КОМУНИКАЦИЈА: ЈЕДАН ПОГЛЕД 57

ПОГЛЕДИ НА ИСТОРИЈУ 59

АНКЕТИРАЊЕ ПОЛАЗНИКА ГРУПЕ ЗА ИСТОРИЈУ ПАНЧЕВАЧКОГ ЦЕНТРА ЗА ТАЛЕНТЕ: ПОГЛЕДИ НА ИСТОРИЈУ 59

КАКО САМ ЗАВОЛЕЛА ИСТОРИЈУ? 67

АУТОРИ ТЕКСТОВА У ЧАСОПИСУ 68

Ђорђе Вајферт (1850-1937), део фотографије на којој је окупљена породица поводом златне свадбе Ђорђа и његове супруге Марије (1923). Фотографију чува госпођа Вера Стокић из Панчева, по женској линији потомкиња стрица Ђорђа Вајферта – Карла.

ПРВО „ОГЛАШАВАЊЕ“ ЧАСОПИСА ВАЈФЕРТ

Вајферт: Часопис Групе за историју Регионалног центра за таленте „Михајло Пупин“, Панчево

Регионални центар за таленте „Михајло Пупин“, Панчево има још од 2003. године свој часопис – *Пупин*.[1] Међутим, будући да је он намењен за објављивање активности свих група у Центру (којих има много), у њему нема довољно простора за објављивање свега онога што би Група за историју могла понудити. Из тог разлога одлучили смо да покренемо часопис Групе за историју, која се налази у оквиру поменутог центра за таленте. Наиме, једна од основних замисли часописа је да он представља место где ће ученици и наставници Центра за таленте моћи да објављују своје текстове и да на тај начин деле своје идеје, размишљања, решења одређених проблема, искуства и друго. Будући да ће много пажње бити посвећено мултидисциплинарности, у часопису ће бити места и за текстове других група Центра за таленте (за српски језик и књижевност, психологију, географију итд). У центру пажње ће нам бити „локална историја“, али и све оно што би унапредило наша знања и разумевања о њој. Из тог разлога су добродошли и текстови из свих делова Баната, али и шире. Такође, у њему се могу наћи и текстови чији аутори нису чланови одређеног центра за таленте, а који одговарају основним начелима часописа.

Часопис је добио име по чувеном Ђорђу Вајферту – *Вајферт*. Ради се о једној од најважнијих личности која је рођена у Панчеву. Међутим, он је заправо својом делатношћу изашао из оквира „локалне историје“ и представља једну од најважнијих личности историје Србије. Дати назив једном часопису је најмање што је овај великан прошлости заслужио, нарочито у свом родном граду. Такође, како се наводи у литератури, корен презимена Вајферт представља старонемачка реч „виг“, што у преводи значи „борба“. Тиме желимо да нагласимо да ћемо се овим часописом борити, не само за историју и историјску науку, већ и уопште за културу. Борићемо се да наши ученици стекну што више искуства у писању, али и да из текстова других ученика и наставника много тога науче. Борићемо се да што више „празнина“ из прошлости „попунимо“, односно што више тема које су још увек неистражене, да истражимо и представимо јавности у часопису. Борићемо се за историјске изворе, за праву слику о историјској науци и друго.

Часопис ће представљати простор за објављивање текстова о Центру за таленте „Михајло Пупин“, Панчево (али и о другим центрима за таленте), пре свега о Групи за историју у оквиру њега (историјат, представљање проблема, извештаји и друго). Међутим, нећемо заобићи ни оне институције сличне центрима за таленте. Желимо да их боље упознамо, да увидимо сличности и разлике у односу на нас, да из тога извучемо закључке, желимо да сарађујемо, да ширимо, одржавамо и освежавамо мрежу културе. У часопису ће се наћи и интервјуи са стручњацима, пре свега са онима који се баве, или који су се бавили банатском историјом.

[1] Неке бројеве овог часописа можете видети: https://www.rctpupin.edu.rs/index.php/c-s-pis (приступљено 26.5.2020).

Наравно, у часопису ће се наћи и радови произишли из истраживања – истраживачки радови, али и краћи есеји, прикази и слично. Посебну пажњу ћемо посветити представљању, објављивању историјских извора, нарочито усмених, који свакодневно „нестају“. Увек ће нам бити добродошли текстови који долазе из руку „рођака“ историје, како смо назвали њој сродне науке и области. У часопису ће се наћи и резултати одређених анкетирања, као и њихове анализе. Будући да се ми бавимо, пре свега, ученицима, младим људима, од велике важности су нам њихови погледи на историју и из тог разлога ћемо подржавати текстове у којима они износе историју својих погледа на историју.

Први број *Вајферта* можемо назвати уводним бројем. У њему ће бити тек отворена поједина питања. Тако ће читаоци најпре наићи на краћи текст о Групи за историју, односно најаву за текстове о њој који ће бити објављивани у наредним бројевима. Следи једно „паралелно“ приказивање похађања групе за историју у Центру за таленте и Петници. Објављујемо овом приликом и интервју са доц. др Иваном Спасовић, који чини да наш часопис има додатну вредност. Исто се може рећи и за истраживачки рад *Градски биоскопи Панчево (1945-1950) у грађи Историјског архива у Панчеву*. У првом броју часописа имамо и један рад из руку „рођака“ историје, односно, у овом случају, из руку књижевности - *Приказ Косовског боја у епској народној поезији*. На страницама *Вајферта* ће се наћи и представљање усмених извора (три текста), као и представљање аутобиографије Михајла Пупина. Будући да садашњост тако брзо „оде“ у прошлост, објавићемо и два текста о ванредном стању ове, 2020. године. Такође, будући да историја може „нестати“, и то пред нашим очима, преносимо два текста који отварају ово важно питање, односно, који отварају два важна питања (коринђање и социјалну комуникацију). Поред свега наведеног, објављујемо и један текст написан на основу анкетирања полазника Групе за историју. Тема текста били су погледи полазника на историју. Такође, објављујемо и један текст у коме једна наша полазница пише како је то она заволела историју?

Никола Конески

ПОЖАРЕВАЧКИ
МИР

О ЦЕНТРУ ЗА ТАЛЕНТЕ „МИХАЈЛО ПУПИН“, ПАНЧЕВО, О ЊЕГОВОЈ ГРУПИ ЗА ИСТОРИЈУ, О СРОДНИМ ИНСТИТУЦИЈАМА

Уводна реч о Групи за историју панчевачког Регионалног центра за таленте „Михајло Пупин“

Група за историју постоји од почетка рада панчевачког Регионалног центра за таленте „Михајло Пупин“. Дакле, можемо рећи да постоји већ две деценије. Најпре ју је водила професорка Ика Думитру Бончић. Потом ју је преузео професор Александар Ђорђевић. Годинама ће је чинити само ученици средњих школа, будући да дуго није постојала група посвећена ученицима основних школа. Коначно, 2016. године панчевачки Центар за таленте ће отворити врата својих учионица и основношколцима. Група за историју ће се од тада састојати, заправо, из две групе – једне за ученике средњих школа и друге за ученике основних школа. Прву је наставио да води професор Ђорђевић, док је другу покренуо и наставио водити историчар Никола Конески. Он је претходно и сам био полазник Центра за таленте и ученик професора Ђорђевића. У 2020. години у раду Групе за историју прикључују се и Илија Тепшић (студент прве године историје на Филозофском факултету у Београду) и Стефан Илић (ученик другог разреда панчевачке Гимназије „Урош Предић“), који су такође потекли из панчевачког Центра за таленте. Иако је много тога постигнуто, прве две деценије постојања Групе би се могле посматрати као „припрема терена“, „одскочна даска“, „загревање“ за оно што она може и планира да спроведе у свом даљем раду.

У наредним бројевима овог часописа биће објављивани посебни текстови који ће се односити на поједине делове историје Групе за историју панчевачког Центра за таленте. Будући да постоји већ две деценије, можемо рећи да ће „потрага“ за њеном историјом представљати једно право истраживање. Многи разлози нас ка томе „гурају“. Један је свакако да отргнемо од заборава најважније податке о њеном раду. Други – тежња да уочимо одређене процесе који, директно или индиректно, и данас утичу на њу. Трећи – да уочимо добре и лоше примере у њеном ранијем раду, које би потом могли узети у обзир приликом планирања нашег даљег рада. Још један од разлога би свакако био и наша потрага за суштином ове групе, која још увек траје, односно, још увек траје потрага за њеном правом улогом у панчевачком друштву, али и шире. Такође, желимо да нашим садашњим и будућим ученицима покажемо да су и они један део те „покретне траке“, како можемо назвати историју, па и историју наше Групе. Примером истицања наших некадашњих ученика, њиховим „извлачењем“ из прошлости Групе, желимо да покажемо и докажемо нашим садашњим ученицима (па и будућим) и да ће, у једном тренутку, и они бити истакнути, када и сами буду део те прошлости.

Никола Конески

Чланови Групе за историју (основношколци и средњошколци) РЦТ „Михајло Пупин“, Панчево, на екскурзији у Пожаревцу и Археолошком налазишту Виминацијум, године 2018.

Полазници летњег семинара историје ИСП у посети ваљевском архиву у мају 2019. године.

Бити полазник Центра за таленте и бити полазник Петнице

Две најважније станице на којима ученици који се интересују за историју могу да се укрцају на воз који би их могао одвести на пут сазнања о историјској науци, свакако су центри за таленте и Истраживачка станица Петница, односно групе за историју у оквиру њих.[2] Нажалост, сарадња између те две „станице“, које су на истом путу, није увек постојала, или није уопште постојала. Много је разлога који су на то утицали. Међутим, то је тема која заслужује посебан текст, који ће, надамо се, и бити написан у будућности. Сада ћемо „само“ представити поглед једног ученика на панчевачки Центар за таленте и поглед једне ученице на Петницу. Желели смо да на овај начин „загребемо“ по површини и барем мало смањимо раздаљину између ове две „станице“. Желели смо и да покушамо направити паралелу између њих па смо поставили иста питања и ученику Центра за таленте и ученици Петнице. Питали смо их како би они објаснили шта је то заправо Центар за таленте, односно Петница, и групе за историју у оквиру њих? На који начин су постали ученици тих група, како је изгледала настава у њима, како су они доживели свој „боравак“ у њима и како је он утицао на њих и њихов развој? Такође, питали смо их да ли би они нешто променили у институцијама чији су полазници били? На крају, питали смо их и шта мисле о оној другој институцији, чији нису били полазници, зашто нису у неком тренутку постали и део ње, као и то да ли виде могућност за њихову сарању?

Никола Конески

Бити полазник Центра за таленте

Центар за таленте „Михајло Пупин“ у Панчеву, по мом мишљењу, представља најбоље место на коме се ученици могу добровољно бавити наукама, тј. школским предметима, на неки други, занимљивији, поучнији и плодотворнији начин. Шта је заправо Центар, свако од нас може објаснити другачије, али оно заједничко у сваком од објашњења било би његово дефинисање као места за сву заинтересовану и мотивисану децу, на коме се они могу квалитетно, уз одличну помоћ и подршку предавача, посветити сфери образовања која им се највише допада и како каже и сам назив ове установе, за коју су најталентованији.

Конкретно мени, пажњу је највише заокупирала група за историју. Иако постоје и група за основношколце и група за средњошколце, њихов циљ је исти, а он тежи ка томе да ученицима историју прикаже на другачији начин од оног којим се њом баве у школама. Тачније, предавачи раде на комбиновању знања ученика, које су они стекли на редовној школској настави, а које унапређују својим предавањима, и практичне и корисне примене историје и њеног изучавања.

[2] Више о панчевачком Центру за таленте: https://www.rctpupin.edu.rs/.
Више о Петници: http://petnica.rs/.

Наиме, у сам Центар за таленте дошао сам у VII разреду, јер је доста мојих другара похађало групе за математику и физику, а то су предмети из којих сам се и ја такмичио, па сам уз њих и ја кренуо. Томе сам додао и хемију, чиме сам употпунио своје потребе и одлично уклопио распоред својих обавеза. Једног дана, након одржаног часа у просторијама Центра, на огласној табли сам угледао термин часа историје, а с обзиром да сам се и из ње такмичио, одмах сам га уврстио у списак својих активности. Међутим, те школске године схватио сам да је похађање великог броја група прилично исцрпљујуће, а и да се тако не може постићи максимум, па сам се морао одлучити за мање њих. Прва на листи приоритета била је историја, због специфичног начина рада који ми се јако допао и који ме је везао за ту науку.

Две школске године, био сам полазник групе за историју, међутим једне за основну школу (VIII разред), а друге за средњу (I разред). У току једне године предвиђено је много материјала и догађаја који би ученици могли искористити за напредак у усавршавању бављења науком. Са ученицима у Центру за таленте се много више потенцира на истраживању и обради свих врста историјских извора, како кроз разне вежбе и радионице, тако и кроз писање мини истраживачких и научних радова, него на учењу самих информација, што се већ ради у школама, али се оно свакако не занемарује у Центру. Како се позив шаље свим ученицима који су учествовали на републичком такмичењу, они већ имају огромно предзнање које су стекли током припрема, а такође је значајна и одређена заинтересованост коју су они добили у претходном периоду. Од првог часа, активности постају занимљиве, а уобичајено схватање историје се заборавља. У Центру се ученици први пут срећу са другачијим приступом кроз који уче да критички размишљају, да стварі сагледавају из више углова, на који начин да тумаче различите историјске изворе и како да конструишу причу на основу њих, да историја нису само године и ратови, да разликују узроке и последице, да је за разумевање историје поред знања потребна и машта, да је садашњост историја будућности и још много тога. Оно што је Центар за таленте издвојило од редовне школе јесте то да се није напредовало само кроз читање уџбеника, већ и кроз анализу писаних и материјалних извора, кроз гледање и размишљање о разним документарцима и научним емисијама, кроз упознавање са историјом помоћу усмених предања родбине и пријатеља, кроз писање радова у којима смо обрадили претходно истражене и испитане податке, кроз дебате у којима смо аргументовано сукобили мишљења помоћу којих бисмо извлачили заједнички закључак, кроз сусрет са институцијама у којима се можемо бавити историјом, кроз посете местима значајним за историју на којима смо много тога научили и визуализовали итд.

Поред свега тога, истиче се и предност у времену, јер се настава у Центру за таленте одржава сваког викенда током целе школске године, а један час покрива четири школска. Такође, сви издвоје и неко време код куће, током ког се баве отвореним питањима са часова или обрадом добијених задатака. Оно што се још добија је велики број, већином тематизованих, екскурзија широм Србије, те је олакшан пут директном сусрету са прошлости. Током прве године, доста времена је одвојено за учење методе како се пише научно-истраживачки рад, као и самог писања, а плод тога могао се установити и на такмичењу које се организује на крају сваке школске године. Још један адут Центра за таленте јесу седмодневне колоније које се за све групе основношколаца одржавају на Дивчибарама једном годишње, када су сви ученици са својим предавачима потпуно посвећени послу.

Као што у школи имамо наставника, тако у Центру за таленте имамо предавача (и ментора), од ког у великој мери зависи наш успех и напредак, а у Центру су они најбољи. У групи за основну школу мени је предавао Никола Конески, дипломирани историчар, који је

изузетно посвећен, како историји, тако и раду са ученицима. Он је поред начина на који је знање преносио, напретку ученика допринео и својим бодовањем, којим их је пре свега мотивисао и подстакао на рад, а затим и одговарајуће оценио, што је њима доста говорило о томе да ли треба још више да се потруде како би постигли боље резултате и како би још више научили. Такође, ученицима је често представљао мултидисциплинарни приступ раду, који је веома значајан како би се ученици што боље оспособили за овладавање науком.

Како сам наредне године кренуо у Гимназију, тако сам прешао и у групу средњошколаца. Рад и учење у њој се разликује мало, а то је и узроковано добром сарадњом ове две групе. Оно што је било другачије јесте то да смо ми већ имали огромно предзнање, које само надограђујемо и користимо у сврху размишљања и разговарања о новим темама и поглављима. Писање научног рада је нешто што се скоро па подразумева, јер сви већ имају бар неког искуства, а жеља за радом је велика. У новој групи предавао ми је професор Александар Ђорђевић, који се целе године марљиво трудио да својим ученицима помогне и да их подстакне на проучавање прошлости.

Неизбежна врлина која прати Центар за таленте јесте склапање пријатељстава и упознавање нових другара. На први поглед, предност тога је у забавним дружењима и сјајној, како радној, тако и „нецентровској“ атмосфери. Али већ на други поглед увиђамо како у Центру упознајемо велики број вршњака, чија су интересовања иста као и наша, па су нам тако и теме разговора много ближе, а укрштањем идеја и размишљања, успех је загарантован.

Немогуће је не замислити како бисмо смо ми организовали наставу и рад у некој групи, када бисмо постали предавачи. Тако да, када бих се ја нашао на челу групе за историју у Центру за таленте, комбиновао бих методе рада оба своја ментора, а како су они изузетно добри, не би било простора за додатне промене и надоградње. Зато ми је јако драго да постоји установа у којој је омогућено да такви људи преносе своје знање и вештине на ученике који су заинтересовани за то.

За панчевачке таленте изузетно је значајна и сарадња са Петницом, у којој ученици такође могу учити, истраживати и усавршавати се у науци у којој они желе. Ја још увек нисам похађао „колонију“ у Петници, јер се у основној школи није промовисала та могућност, али свакако да је то омогућено у наредном периоду. Такође, сматрам да би сарадња Центра за таленте и Петнице у будућности била од великог значаја за додатно побољшање већ веома добрих идеја ове две институције.

Стефан Илић

Бити полазник Петнице

Истраживачка станица Петница (ИСП) је место у коме на сваком кораку можете научити нешто ново, а за мене она представља храм науке, знања, али и дружења.

Семинар историје у Истраживачкој станици Петница заправо даје одговор на питање: „Каква је историја наука и како се она проучава?“. Кроз предавања и праксу, односно рад са монографијама и осталим историјским документима полазник добија јасну слику о научној историографији и свим њеним лепотама. У сваком случају, морам да наведем да се приступ

предавањима апсолутно разликује од предавања у школи, што многе полазнике демотивише за наставак похађања семинара.

За ИСП сам сазнала у изразито раном основно-школском периоду, из жеље да схватим шта се тако важно налази у новинама које су моји родитељи читали, те сам тако наишла на чланак о Петници, који се налазио у мојој глави све до попуњавања пријаве за ИСП у првом разреду средње школе. Полазница ИСП сам од 2019. године, па све до данас. Настава се огледа у семинарима, три семинара – зимски, летњи и јесењи у првој години семинара и четири семинара – зимски, пролећни, летњи и јесењи за наредне године похађања семинара у Петници. Оно што је веома значајно за све нас полазнике је то што не постоји никакво бодовање или оцењивање, што умногоме олакшава приступ активном и напорном раду, за који је важан фактор жеља, а и помало упорност. Предавачи су еминентни професори са Универзитета у Београду, Новом Саду и научни радници са различитих научних института. Они се према нама опходе са невероватним поштовањем, што представља велику ствар за мене као средњошколку и полазницу ИСП-а. Оно што је једна од ствари које се везују за Петницу, јесте напоран рад, али поред тога постоји дружење, шала, смех у касним сатима.

Као што сам већ навела, Петница је место где се на сваком кораку може нешто ново научити. Поред нових знања и вештина везаних за проучавање историје које сам научила у Петници, стекла сам и многобројна животна искуства, која су већ сада допринела мом личном развоју, и указала ми на различите ствари, а нека су довела до промена мојих личних ставова по питању сагледавања људског друштва и његове прошлости. Оно што је мени лично најдраже, јесте чињеница да сам кроз радове које сам радила за ИСП заволела локалну историју нашег града, те ми је семинар дао подстрек да се додатно заинтересујем за локалну историју и да се на различите начине борим за очување локалне историје кроз активизам.

Чињеницом да сам се и у периоду основне школе бавила музиком и да сам често због тога изостајала из школе, мислим да се због тога благо занемарило моје огромно интересовање за историју у периоду основне школе. У сваком случају, кључна је улога моје наставнице историје из основне школе која је својим предавањем и несебичним залагањем допринела да се ја додатно заинтересујем за историју, а уједно је и још више заволим.

На основу похађаних семинара, рећи ћу да ја не бих променила начин и план рада семинара историје у Петници. У сваком случају, верујем да је многима асоцијаца на спомен Петнице напоран рад, што заиста и постоји, међутим постоји нека посебна чар у тих седам дана када одлазимо у Петницу и живимо неке другачије животе од наших уобичајних. Тај живот је испуњен радом, добрим дружењем, шалом и смехом и ја бих као предавач тако организовала рад.

Добро сам информисана о раду Центра за таленте, и веома ми је драго да таква научно-образовна установа постоји у нашем граду, те пружа могућност да се основци и средњошколци додатно усавршавају у области коју воле или за коју имају интересовања у свом граду. Како Центар и Петница имају исте циљеве, сматрам да би била значајна сарадња, односно повезивање ове две установе, те како би било значајно да додатно мотивишу и дају подршку и знање младим људима да се баве науком у тренуцима шунда и кича, када се наука и знање довољно не цене.

Елизабета Јагица

Фотографија са трибине „Злата вредни: историчари и њихови хероји“, одржане децембра 2019. године у Панчеву. На трибини је учествовала и доц. др Ивана Спасовић, која је била и једна од покретачких инспирација за њено организовање. Поред ње, на трибини су говориле и њене колегинице Милица Пејчиновић, Јована Перишић, Тамара Косијер и колега Никола Конески. Трибину је организовало Удружење „Пансеј“, у сарадњи са панчевачким Регионалним центром за таленте „Михајло Пупин“ и панчевачким Народним музејом.

ЗЛАТА ВРЕДНИ: СТРУЧЊАЦИ КОЈИ СУ СЕ БАВИЛИ ИЛИ СЕ ЈОШ УВЕК БАВЕ БАНАТСКОМ ИСТОРИЈОМ

Злата вредна: доц. др Ивана Спасовић

Историје нема без историчара. Они су „мост“ који „спаја“ историју и садашњост. Понекад се, уместо изградње мостова (историчара), праве чамци, скеле, којима се повремено може прећи са једне на другу страну, уз могућност да се, уместо на чврсто тло, искрца на мочварно. Дакле, потребно је зато градити више мостова. Када је у питању простор Панчева и његове уже и шире околине, број тих „мостова“ је врло мали, а у поређењу са неким другим просторима, он је забрињавајући. Такође, многи „мостови“ су размонтирани и премештени на нека друга подручја. На срећу, неки су, и након премештања на друга подручја, остали повезани и са подручјем које су напустили. Да не дужимо више, чињеница је да су нам историчари, нарочито они који се баве истраживачким, научним радом, врло потребни. Тешко је уопште описати у којој мери се осећа њихов недостатак, нарочито у Панчеву и околини.. Управо из тог разлога је већи „притисак“ уперен према оним ретким стручњацима који су наставили да својом струком унапређују историју, и уопште културу овог простора. Из тог разлога сматрамо да они заслужују више пажње наше јавности, па и нас из Центра за таленте. Један од тих „мостова“ свакако је и историчарка Ивана Спасовић. Она је заправо и инспирисала ову рубрику у нашем часопису, а такође, део наслова њене књиге је позајмљен за наслов ове рубрике – „злата вредни“. Ова кованица можда најбоље описује колико су нам стручњаци на овом простору важни. А колико је, конкретно, др Спасовић важна, можда најбоље сведоче чињенице да је она особа која је најчешће позивана да радове из области историје Панчева и околине, а познато је да без стручне особе и стручне рецензије не постоји ни наука, односно не могу се објавити радови који њу чине. Такође, она се често позива да отвара изложбе, да говори на промоцијама књига које у својој тематици имају историју Панчева итд. Не треба занемарити ни њену подршку и помоћ млађим истраживачима. Слободно можемо рећи да је на тај начин допринела обезбеђивању својих наследника и обезбеђивању опстанка историјске науке у Панчеву и околини. Наравно, њен значај се може „мерити“ и погледом на списак њених радова, публикација, изложби итд. Многе неосветљене делове прошлости управо је она осветлила. Наставком писања о др Спасовић ризиковали бисмо да паднемо у искушење да напишемо једну малу књигу о њеном значају за подручје Панчева и околине, али и за струку историчара уопште.

Питања која смо поставили др Спасовић имала су за циљ да „донесу“ што више кључних тачака које су утицале да она постане велика Ивана Спасовић какву је ми данас познајемо. Тражили смо „рецепт“. Јасно је да се он не би могао применити на сваког појединца, али смо сматрали да би нам њен пут помогао у схватању нашег. Такође, има на том путу и одређених сличности са нашим путевима. Још један од важних циљева који се крије иза ове рубрике јесте развијање мотивације код ученика Центра за таленте, код истраживача и других. Између осталог, желели смо да истакнемо један добар пример, један проверени пут

који би се могао следити, или који би се могао сагледати, анализирати па, потом, открити неки мало другачији пут, у складу са стилом и размишљањима појединца.

Никола Конески

1. **Сећате ли се на који начин сте заволели историју, односно шта је све то (и шта је пресудно) утицало да је заволите? Да ли сте у тој својој љубави према историји имали подршку породице, пријатеља, наставника (посебно наставника/наставница историје)?**

   Моји родитељи су просветни радници: мама учитељица, тата наставник историје и географије. Од њих сам наследила и научила љубав према школи, наукама, уметностима. А посебно важан утицај на мене имала је моја другарица Данијела, која сада ради као анестезиолог у Ужицу. Играле смо се, али и пратиле рок музику, правиле часопис „Бамби“, снимале „емисије“... Тако сам тражила и налазила себе. У основној школи била сам вуковац и ишла на разна такмичења (математика, рецитовање, историја), али су ми часови историје били посебни. Слично је било и у гимназији.

2. **Да ли сте се, приликом уписа на факултет, двоумили, односно да ли сте поред историје били спремни да студирате и нешто друго?**

   Поред историје, волела сам и физику, из које сам радила матурски рад. Ипак, љубав према просвети и потреба за писањем и прошлошћу - учиниле су да историја надвлада. Усмени део пријемног испита за студије Историје на Филозофском факултету у Београду, одржан у Капетан Мишином здању, постао ми је један од најзначајнијих дана у животу.

3. **Рођени сте у Пироту, основну школу сте завршили у Варди, а гимназију у Бајиној Башти, да ли су можда ова места утицала на Ваш однос према прошлости, на Ваше теме интересовања, на Ваше схватње историјске науке, на Ваше схватање културе?**

   Када размишљам о овим дивним и драгим местима, видим путовања. Када сам у некима од књига писала о историји железнице, враћали су ми се давни призори, звуци и мириси возова из детињства.

4. **Да ли сте имали узоре за бављење историјом?**

   Када сам била у гимназији, колега, сада и пријатељ, Предраг Марковић победио је у чувеном југословенском квизу Квискотека и то је охрабрило мој сан о томе да постанем историчарка.

5. **Студирали сте на Филозофском факултету у Београду, који предмет, односно који професор/професорка је оставио/оставила највећи утисак на Вас и зашто? Како је поменути факултет утицао на Ваш животни пут?**

   Посебан утисак и траг оставили су академик Василије Крестић, мој ментор на постдипломским студијама и управник АСАНУ у којем радим и, нажалост покојни, проф. др Војин Дабић.

6. Шта Вас је подстакло да упишете магистарске, потом и докторске студије на Филозофском факултету? Можете ли укратко описати којим периодом прошлости и којим темама се бавите? Шта је све утицало да се бавите баш тим периодом и тим темама?

И пре студија привлачио ме је XIX век, захваљујући делима Стевана Сремца. После испита из Националне историје новог века (на којем сам говорила о М. Терезији, парламентаризму у К. Србији, Ј. Томићу, пол. деловању Ј. Ј. Змаја и Демократској странци у Ј. Угарској) - била сам сигурна да желим да се посветим историји Аустро-Угарске. Професор Крестић поверио ми је, као тему магистарске тезе, Банатску војну границу. Тема докторске дисертације било је образовање женске деце на том простору, после развојачења Границе. Преда мном су се отвориле биографије изузетних, до сада непознатих жена. У том откривању су чар и смисао велике историјске науке.

7. Ауторка сте већег броја монографија и научних радова, можете ли издвојити један свој рад који одскаче по свом значају, или којим сте Ви лично највише задовољни?

Да. То је књига „Банатска војна граница и њено укидање 1872“.

8. Такође, ауторка сте већег броја изложби, можете ли издвојити једну?

Од десетак изложби ИАП, издвајам две: „Вода, воде, води“ (Згодовински архив Целје и Ист. архив у Панчеву) и „Од панчевачке ученице и циришке студенткиње, до најугледније докторке“, посвећену др Марији Вучетић Прита (1866-1954), првој лекарки у Ј. Угарској, другој у српском народу.

9. Радили сте у Историјском архиву у Панчеву, можете ли нам рећи шта је тај период Вашег живота и рада променио у Вашем животу и раду? Такође, шта је то утицало да, и након одласка из Архива, не прекинете све везе са Панчевом, његовом културом и његовим културним радницима, истраживачима?

ИАП је архив у коме сам дуго истраживала, у коме сам радила 2009-2014. и где сам стекла пријатеље за цео живот. Три моје књиге изашле су у издању ИАП и захвална сам директору Милану Јакшићу на плодној сарадњи. Волим Панчево, од моста на Тамишу и торњева црквава, до Народне баште и насеља Миса. Највише због драгих људи. Посебно сам поносна на млађе колеге историчаре: Николу Конеског, Милицу Пејчиновић, Јовану Перишић итд. Дивно сарађујемо.

10. Данас радите у Архиву САНУ, како бисте описали своју улогу у тој важној институцији, односно како бисте описали која су Ваша основна задужења у њој?

У АСАНУ сам задужена за обраду грађе. Бавим се историјом претеча САНУ („Друштва свога доба“, 2016), Заоставштином патријарха Германа Анђелића и проф. Милана Димитријевића, биографијама академика Д. Јаковљевића и Ј. Туцакова.

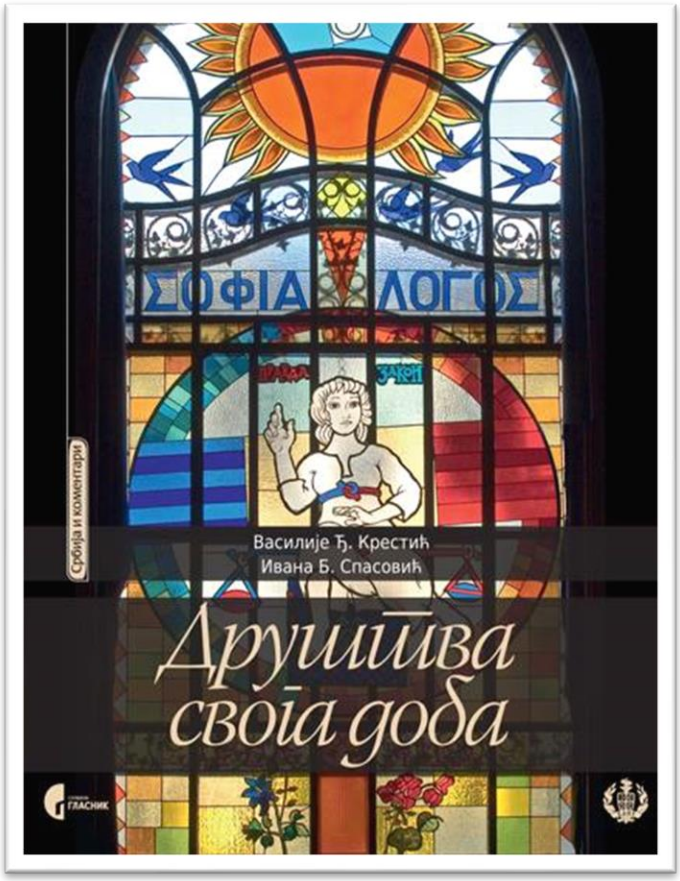
11. Такође, радили сте у Економској школи у Земуну, сада радите и на Факултету за културу и медије, и ауторка сте два уџбеника, можете ли нам рећи шта за Вас представља рад у просвети?

У просвети налазим највиши смисао. Као што је Змај рекао: „Није знање знање знати, него је знање знање дати“. Предајем Историју културе и цивилизације и Теорије модерности на ФКМ, а била сам професорка историје у Економској школи „Нада Димић“ у Земуну. Имала сам изузетне, паметне и вредне ученике. Један од уџбеника, Историја за 1. разред економских школа, настао је захваљујући раду с њима. Други је „Четврти сталеж - жена кроз историју“ (за васпитачке школе).

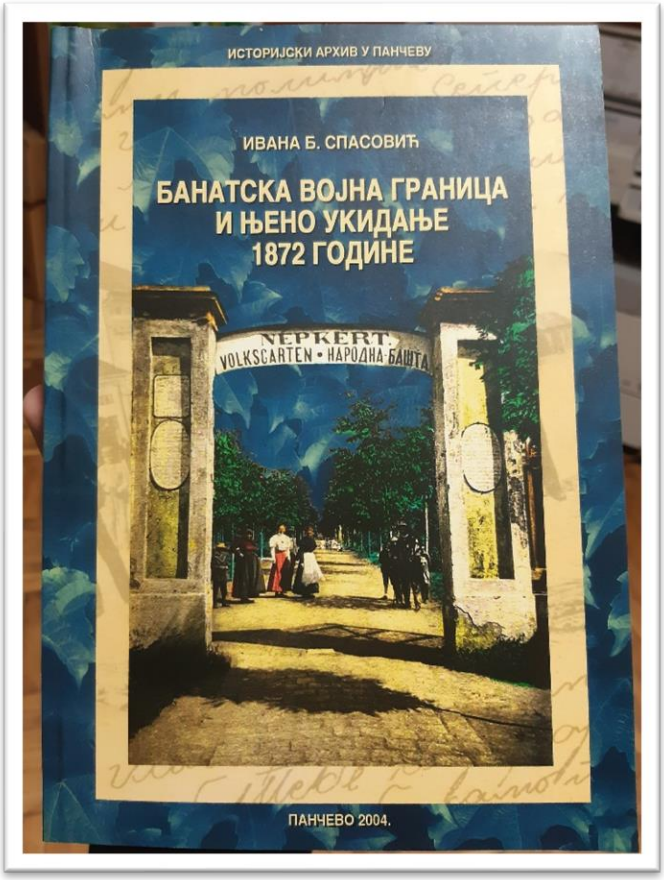
12. Која би била Ваша порука младим истраживачима, односно да ли бисте им могли упутити одређене савете како да постану успешни истраживачи, научни радници, предавачи као што сте Ви?

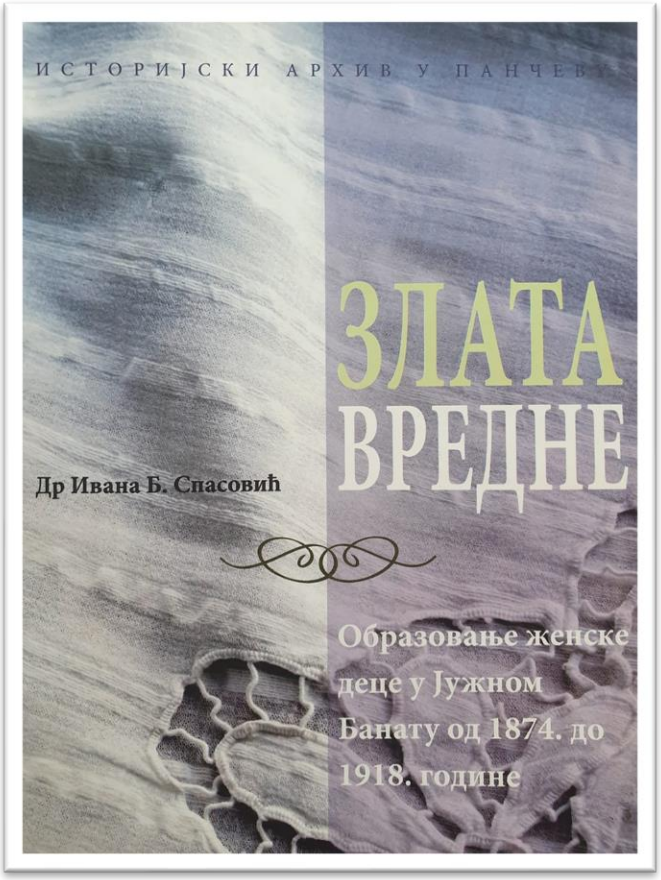
Почаствована сам позивом да одговорим на ова питања. Млађим научницима желим да истрају у посвећености. Тишти ме неправедан положај историчара (сведен је број часова историје у средњим школама, а још већи проблеми постоје у архивима и музејима), али се надам да ће се и они изборити радом. Речи Исидоре Секулић, које сам пронашла у једном од њених писама: „Све започето се мора довршити“, мени су важне, па нека буду и порука младим колегама. Додала бих и важност талента. Мислим да је он најбитнији и да имамо дужност да га остварујемо.

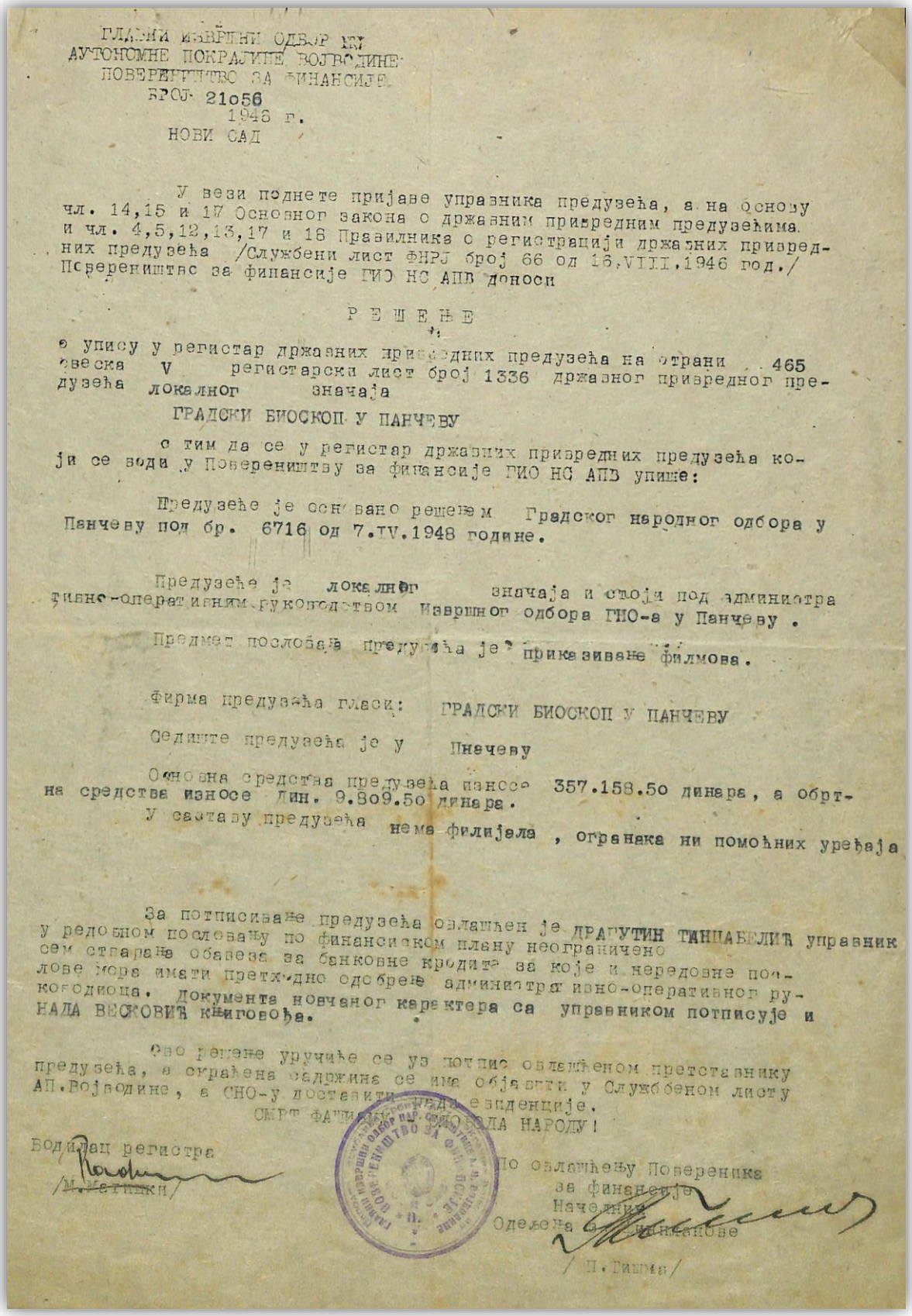
Овом приликом приказујемо само неке од
сјајних књига доц. др Иване Спасовић.

ГРАДСКИ ИЗВРШНИ ОДБОР НР
АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ
ПОВЕРЕНИШТВО ЗА ФИНАНСИЈЕ
БРОЈ 21056
1948 г.
НОВИ САД

У вези поднете пријаве управника предузећа, а на основу чл. 14,15 и 17 Основног закона о државним привредним предузећима и чл. 4,5,12,13,17 и 18 Правилника о регистрацији државних привредних предузећа /Службени лист ФНРЈ број 66 од 16.VIII.1946 год./ Повереништво за финансије ГИО НС АПВ доноси

Р Е Ш Е Њ Е

о упису у регистар државних привредних предузећа на страни 465 свеска V регистарски лист број 1336 државног привредног предузећа локалног значаја

ГРАДСКИ БИОСКОП У ПАНЧЕВУ

о тим да се у регистар државних привредних предузећа који се води у Повереништву за финансије ГИО НС АПВ упише:

Предузеће је основано решењем Градског народног одбора у Панчеву под бр. 6716 од 7.IV.1948 године.

Предузеће је локалног значаја и стоји под административно-оперативним руководством Извршног одбора ГНО-а у Панчеву.

Предмет пословања предузећа је: приказивање филмова.

Фирма предузећа гласи: ГРАДСКИ БИОСКОП У ПАНЧЕВУ

Седиште предузећа је у Панчеву

Основна средства предузећа износе 357.158.5о динара, а обртна средства износе Дин. 9.8о9.5о динара.

У саставу предузећа нема филијала, отпанака ни помоћних уређаја

За потписивање предузећа овлашћен је ДРАГУТИН ТАНАСКОВИЋ управник у редовном пословању по финансијском плану неограничено сем стварање обавеза за банковне кредите за које и нередовне послове мора имати претходно одобрење административно-оперативног руководиоца. Документа новчаног карактера са управником потписује и НАДА ВЕСКОВИЋ књиговођа.

Ово решење уручиће се уз потпис овлашћеном представнику предузећа, а скраћена садржина се има објавити у Службеном листу АП.Војводине, а СНО-у доставити ради евиденције.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

Водилац регистра
/М.Четински/

По овлашћењу Повереника
за финансије
Начелник
Одељења
/ П.Гиша/

Решење о оснивању предузећа Градски биоскопи Панчево.

ИСТРАЖИВАЧКИ РАДОВИ

Градски биоскопи Панчево (1945-1950) у грађи Историјског архива у Панчеву

Резиме: Циљ рада је да прикаже рад предузећа *Градски биоскопи Панчево* и биоскопа предузећа у периоду од 1945. до 1950. године, у светлу грађе Историјског архива у Панчеву. Биоскопи у Панчеву постојали су и пре 1945. године. Након Другог светског рата и комунистичке револуције они су обновљени. Рад предузећа отворио је нова радна места, омогућио је грађанима да гледају филмове, али је исто тако служио властима да спроводе систематску пропаганду у биоскопима предузећа, у времену у ком је филм био најзначајније средство пропаганде. Овај рад пружа општи преглед панчевачког биоскопског предузећа у изузетно нестабилном периоду након револуције.

Кључне речи: Биоскопи, Панчево, период од 1945. до 1950. године, предузеће, пропаганда.

УВОД

Овај рад бави се предузећем за приказивање филмова у Панчеву од 1945. до 1950. године. Биоскопи 1945. године нису били нови за град Панчево, међутим, у времену након Другог светског рата и комунистичке револуције биоскопи добијају на значају. Убрзо након преузимања власти, нови режим обнавља рад биоскопа и почиње да их користи за ширење своје идеологије. Треба рећи и то да је тадашња земља строго централизована у сваком погледу па и у погледу културне политике. Културна политика тадашњих власти ослањала се на совјетски филм што се да видети и у репертоару овог предузећа. Чак и након заоштравања односа са Совјетским савезом 1948. године, комунистички режим наставља да намеће совјетске филмове публици, тако ће бити све док народна жеља за западним, пре свега америчким филмом, није надвладала потребу режима за совјетским. Истраживање се базира на архивској грађи Историјског архива у Панчеву, а од помоћи су биле књиге Г. Милорадовића и Љ. Димића. Архивска грађа у вези са темом није сачувана у потпуности, а ни сачувана грађа није у потпуности сређена, многи документи из једне године налазе се у фасцикли предвиђеној за архиву претходне или наредне године. Истраживање је у овом раду приказало финансијски рад предузећа, начин функционисања биоскопа, положај радника предузећа, пропаганду у биоскопима предузећа као и сарадњу предузећа са другим организацијама и предузећима.

Биоскопи у Панчеву од Другог светског рата до званичног оснивања предузећа

Предузеће *Градски биоскопи Панчево* званично је основано решењем број 6716 Градског народног одбора[3] у Панчеву 7. априла 1948. године. Предмет рада предузећа је приказивање филмова. Регистровано је као предузеће локалног значаја и одговарало је

[3] У даљем тексту ГНО.

Административно-оперативном руководству[4] извршног одбора ГНО у Панчеву. Основна средства предузећа при оснивању износила су 357 158.50 динара, а обртна средства 9 809.50 динара. Управник предузећа, у то време Драгутин Танцабелић, имао је право да у редовном пословању без ограничења управља финансијама док је за узимање банковних кредита и за нередовне послове морао имати одобрење АОР-а. Документе новчаног карактера са управником потписује и књиговођа, у то време Нада Весковић.[5] Мада је предузеће регистровано 1948. године, први послератни биоскопи у Панчеву обновљени су још 1945. године. Њима је управљало *Филмско предузеће ФНРЈ* које је ликвидирано одлуком Председништва владе Народне Републике Србије од 22. октобра 1946. године, након ликвидације тог предузећа биоскопе су преузели локални ГНО. Биоскоп *Дунав*[6] обновљен је 1945. године, а повереник биоскопа био је Никола Ристић све до 1. априла 1946. године када је на његово место дошао Драгутин Танцабелић.[7]

Биоскоп *Дунав* основан је 1943. године, *Трубач*[8] 1937. године и *Звезда*[9] 1913. године.[10] Првог јула 1947. године биоскопу *Трубач* одобрено је реновирање биоскопске сале без зидарских радова и то је први помен овог биоскопа након Другог светског рата. Биоскоп *Трубач* налазио се у улици Југословенске Армије[11] бр. 1, а на истој адреси налазило се и седиште предузећа. Првог августа 1947. године, Драгутин Танцабелић, руководилац биоскопа *Трубач* у закуп је дао локал на адреси седишта предузећа Јелисавети Штрбац. Уговором је локал издат на годину дана, а годишња кирија износила је 600 динара. Панчево је имало још један активан биоскоп 1947. године, биоскоп *Звезда* налазио се у улици Максима Горког бр. 6. Овај биоскоп је 31. децембра 1947. године имао укупно 487 столица у свом инвентару и 40 клупа које су служиле за пројекције на отвореном које су одржаване у башти биоскопа. Руководилац биоскопа *Звезда* у то време био је Бранко Релић.[12] У биоскопима постојале су 4 врсте седишта (Ложе, први разред, други разред и трећи разред седишта). Број седишта трећег разред морао је да износи најмање петину од укупног броја седишта, не рачунајући ложе. Остатак седишта био је подељен између седишта првог и другог разреда и то тако да 60% седишта буду другог разреда, а 40% првог разреда. Цене улазница зависиле су од врсте седишта. Седиште у ложи је коштало 17 динара, седиште првог разреда коштало је 12 динара, другог разреда 10 динара и трећег разреда 8 динара. Пола динара од сваке продате улазнице донирано је Црвеном крсту, а ауторска права плаћала су се 0.1 динар по продатој улазници. За време трајања филма није било пауза, пауза је могло бити једино између журнала или реклама

[4] У даљем тексту АОР.
[5] Нада Весковић рођена је 19. јуна 1909. године у Меленцима. Завршила је Трговачку академију. Радила је као благајник у *Млекопродукту Панчево* од маја 1945. до јула 1947. године. Добила је отказ због смањења посла предузећа. У *Млекопродукту* примала је бруто плату у износу од 3000 динара као и дечији додатак за троје деце. У јулу 1947. године добија посао помоћног књиговође у предузећу *Градски биоскопи Панчево* које још није званично регистровано, а бруто плата износила је 3150 динара. У време запослења у фирми *Градски биоскопи Панчево* живела је у Иве Курјачког 13 у Панчеву; Историјски Архив Панчево, Ф. 226, Предузеће за приказивање филмова(1945-1958), кут. бр. 2, Општа архива 1947.
[6] Нешто касније преименован је у биоскоп *Пролетер*. Налазио се у улици Светозара Марковића бр. 1. Половина просторија овог биоскопа конфисковане су као фашистичка имовина 1945. године док је друга половина национализована у арпилу 1948. године. (ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1949)
[7] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1945. и 1946.
[8] Нешто касније преименован је у биоскоп *Војводина.*
[9] Првобитно се звао Аполо.
[10] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1949.
[11] Данашња улица Војводе Радомира Путника.
[12] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1947.

и филма.[13] Новембра месеца 1949. године *Звезда* је имала 450 седишта у биоскопској сали (не рачунајући башту), *Војводина* је имала 360 седишта, а *Пролетер* 217 седишта.[14] Можемо претпоставити да су ако не тај, онда приближан број седишта биоскопи имали од 1945. године.

Рад предузећа током 1948. године

О раду предузећа током 1948. године сачувани су само подаци везани за рад биоскопа *Звезда* и подаци везани за рад целокупног предузећа, о раду биоскопа *Војводина* и *Пролетер* нема података. Биоскопи у Панчеву изнајмљивали су филмове од *Предузећа за расподелу филмова Београд.* Најамнина за филмове износила је 38% бруто прихода од пројекција филма. Тако је на пример биоскоп *Звезда* 14. априла 1948. године платила најамнину за филм *Гаврош* у износу од 25 543 динара што нам говори да је бруто приход од пројекција филма износио 67 218 динара што је у то време био велики приход. Биоскопи су приказивали и рекламе па су и на тај начин остваривали приходе. Било је и организованих посета биоскопима од стране омладинских организација и средњих школа. *Градски биоскопи Панчево* наплаћивали су чување гардеробе током пројекције филмова док им то није забранило *Предузеће за расподелу филмова Београд* 16. априла 1948. године, међутим то није много утицало на пословање биоскопа. *Звезда* је у првом тромесечју 1948. године остварила 912 728 динара прихода, имала је 450 седишта и 11 запослених. Плате запослених кретале су се од 2160-3500 динара изузев плату ученика Михајла Лакајева која је износила 615 динара. Управник биоскопа, Бранко Релић, имао је највећу плату у износу од 3500 динара. Од осмог маја 1948. године па до краја лета, *Звезда* је приказивала филмове на отвореном у башти биоскопа. Из неких извештаја о раду биоскопа *Звезда* види се да је интересовање за документарне и историјске филмове изузетно мало, за музичке филмове је просечно док је интересовање за комедије, ратне филмове и домаће уметничке филмове изузетно високо. У априлу 1948. биоскоп *Звезда* пословао је изузетно добро па су радницима повећане плате за 180 динара, а у мају им је следовао и бонус у износу од 400-700 динара. Може се претпоставити да је постојала опасност од избијања пожара у биоскопима јер је биоскоп *Звезда* 25. маја известио Добровољну ватрогасну милицију о терминима пројекција како би припадници ватрогасне милиције дошли на време. Четвртог октобра 1948. године Бранко Релић смењен је са функције управника биоскопа *Звезда,* а на његово место дошао је Драгутин Танцабелић који је од тог момента управник свих биоскопа у Панчеву и руководилац предузећа *Градски биоскопи Панчево*. Неки од приказиваних филмова током 1948. у биоскопу *Звезда* су: *Морски јастреб; Гаврош; Поморски батаљон; Међу људима; Пролеће; Славица; Младић из нашег града; Крстарица Варјаг; Солисткиња балета; Подруми Мажестика; Последња ноћ; Велики диктатор; 15-годишњи капетан; Бесмртна младост; Стјенка Разин; Убице су међу нама; Човек с пушком; Марита; Фантастична симфонија; Четврти перископ; Син Пука* и *Дела Артамонових*. Просечан број посета у 1948. години износи 17 322 посете месечно.[15]

[13] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1945. и 1946.
[14] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1949.
[15] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1948.

Рад предузећа током 1949. године

Подаци о раду предузећа 1949. године сачувани су углавном за биоскопе *Војводина* и *Пролетер.* Радници ова два биоскопа добили су бонусе за месец јануар, радници *Војводине* примили су бонусе у износу од 1000 до 2500 динара, бонус су примили 6 радника, а укупан фонд за додељивање бонуса радницима износио је 9500 динара док су 2 радника биоскопа *Пролетер* примили по 1000 динара. Биоскопи су изузетно добро пословали у јануару, *Звезда* је оставарила 138, *Војводина* 136, а *Пролетер* 133 процената планираног прихода. Са *Клубом авијатичара* биоскопи *Звезда* и *Војводина* јануара 1949. године разменили су следеће филмове: *Софка; Кашћај бесмртни; Трећи удар; Брак у сенци* и *Двобој.* У фебруару 1949. године биоскоп *Звезда* имао је 450 седишта, *Војводина* 360 седишта, а *Пролетер* 220 седишта. У то време предузеће поседује три биоскопа са укупно 1030 седишта. Биоскопи у Панчеву тога времена добијали су од *Предузећа за расподелу филмова* списак филмова које су могли да затраже на позајмицу како би их приказали публици. На списку су се налазили углавном совјетски филмови, али било је и чешких, француских, америчких, енглеских, немачких, пољских и шведских филова. Од 1949. године у Панчеву се приказују и амерички филмови. У то време биоскопи су се грејали на коксане пећи па је долазило до проблема јер Комитет за кинематографију Владе НРС није редовно слао довољне количине угља. Од 26. априла 1949. године предузеће *Градски биоскопи Панчево* примењује план укључења ученика у привреду и тежи ка томе да на 3 квалификована радника запосли 2 или 3 ученика. Крајем априла 1949. године одржано је такмичење радника биоскопа. Радници *Војводине* и *Пролетера* освојили су прелазну заставицу синдикалне подружнице просветних радника па их је предузеће новчано наградило уз одобрење Градског одбора Народног фронта. Од маја месеца па до краја године није било могуће за биоскопе да одрже одређене пројекције због рестрикција струје. ГНО биоскоп *Звезда* назива биоскопом *Црвена звезда* у преписци од јуна 1949. године. То је једини пут од 1945. до 1950. године да је биоскоп *Звезда* поменут под именом *Црвена звезда* у неком документу. У току 1949. године биоскопи *Војводина* и *Пролетер* остварили су чак и више него што је годишњи финансијски план предвиђао док за биоскоп *Звезда* нема података. Новембра 1949. године сви текући рачуни биоскопа налазили су се у Комуналној банци у Панчеву. Такође од новембра исте године биоскопи *Војводина* и *Пролетер* могли су да врше готовинске исплате само у износу мањем од 4000 динара, свака исплата већа од 4000 динара морала се извршити вирманским путем.[16]

Током 1949. година биоскоп *Војводина* имао је 737 пројекција, приказао је 51 филм, исто толико журнала, а било је 219 244 посета. Биоскоп *Пролетер* имао је 324 пројекције, 52 487 посета, приказано је 55 филмова и исто толико журнала док за биоскоп *Звезда* нема података. Најгледанији филм те године у биоскопу *Војводина* био је филм *Тарзан тријумфује*, док је најгледанији филм у биоскопу *Пролетер* био филм *Трећи удар*, за биоскоп *Звезда* нема података.[17]

Рад предузећа током 1950. године

Почетак ове године обележиле су потешкоће у раду биоскопа настале због рестрикција струје. Стога се предузеће почетком јануара жали Комитету за кинематографију Владе Народне републике Србије и Градском Одбору Народног Фронта јер су рестрикције струје

[16] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1949.
[17] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1950.

трајале од 17 до 19 часова. Главни проблем било је време рестрикција струје јер би пројекције пре или после тог времена биле превише рано или касно одржане. Током 1950. године за грејање биоскоп *Пролетер* трошио је 5 m^3 дрва и 3 тоне угља док су *Војводина* и *Звезда* трошили сваки по 10 m^3 дрва и сваки по 10 тони угља. Године 1950. предузеће је неколико пута платило одштету јер нису на време вратили филмове *Предузећу за расподелу филмова*, али је и *Предузеће за расподелу филмова* исто тако неколико пута платило одштету предузећу (Градски биоскопи Панчево) јер нису на време доставили поручене филмове. Просторије биоскопа предузеће је изнајмљивало од Градске управе државних зграда *Дом*. Јануара исте године Комитет за кинематографију Владе НРС повећава најамнину за филмове, биоскопу *Војводина* са 42 на 46 одсто од прихода од продатих улазница, а биоскопу *Пролетер* са 20 на 33 процената од прихода од продатих улазница. Почетком те године управник предузећа Драгутин Танцабелић донео је план годишњих одмора радника фирме, радници су имали годишњи одмор од 15 дана и ниједан радник није ишао на годишњи одмор у исто време када и неки други радник. На плану укључивања ученика у привреду интензивно се радило, ученици су чак и добијали плате. Петог јануара 1950. године Повереништво за унутрашње послове Народног одбора града Панчева шаље допис биоскопу *Војводина* да треба да се претплати (не само он већ и све организације и фирме) на часопис *Одбрана* на годину дана. Годишња претплата износила је 120 динара. У допису пише и да се фирме требају претплатити на више примерака, један примерак треба да се чува у архиви, један треба да се налази у синдикалној библиотеци као и да што више радника треба да се претплати на часопис. Каже се и да је претплата на овај часопис обавезна због упознавања широких народних маса са противавионском заштитом ради повећања одбрамбене моћи у времену изградње социјализма. Јуна 1950. године предузеће почиње да размењује филмове са биоскопом Дома Југословенске Армије. Од 25. јула до 10. августа у биоскопима предузећа приказиване су рекламе у оквиру кампање Министарства народног здравља са циљем да се што више младих људи упише у медицинске школе. У оквиру прославе *Дечије недеље* од 31. јула до 6. августа, биоскопи предузећа приказивали су дечије филмове, *Гуливерово путовање* и *Златан кључић*. Биоскопи предузећа 1950. године немају канализацију већ септичку јаму. Октобра 20. 1950. године Драгутин Танцабелић функцију управника предузећа и свих биоскопа предаје Живков Ђурици који је на тој функцији остао до 1. децембра 1950. када је смењен јер је лишен слободе.[18] Након његове смене биоскопом управља комисија коју су чинили Драгутин Танцабелић, Ђорђе Перчинлић, Љубиша Терзић и Стеван Мулади. Комисију је формирао Градски одбор Народног фронта који је и сменио Ђурицу Живкова. Те године у предузећу су били запослени Срби, Мађари, један Немац и један Хрват. Просечан број посета биоскопима предузећа током 1950. године износи 13489 посета месечно. Из тога можемо да видимо да су 1950. године биоскопи предузећа имали најмању посећеност од оснивања предузећа *Градски биоскопи Панчево*. Неки од приказаних филмова су: *Николас Никлби; Академик Павлов; Како се калио челик; Зимско доба; Срце мора да ћути; Тахир и Зухра; Алибаба; Стража на Рајни; Хамлет; Боксери; Рим, отворен град; Џентлмен Ким; Отаџбина; Кад ливаде цветају; Човек човеку; Песма мртвим*

[18] Живков Ђурица ухапшен је због Информбироа. Осуђен је на 2 године административне казне и послат је на Голи оток. На слободу је пуштен тек 23. априла 1953. године. Треба рећи и да се датум хапшења који је УДБ-а забележила не слаже са чињеничним стањем. Подаци УДБ-е кажу да је Ђ. Живков ухапшен 20.9.1950. године. То није могуће јер је за управника предузећа постављен 20. октобра 1950. г. и ту функцију је обављао до 1. децембра исте године.
(Група аутора, *Заточеници Голог отока: Регистар лица осуђиваних због Информбироа,* Архив Србије; Институт за савремену историју, Београд 2016, стр. 523)

љубавницима; ;ачији концерт; Чаробни коњиц; Француз Џони; Воденица на Боу; Пропали излет и *Сунце још сија.*[19]

Пропаганда у биоскопима предузећа

Југословенски комунисти на филм су гледали као на одлично средство за ширење пропаганде. Вељко Влаховић је 1947. године подучавао партијске кадрове да је пропагандна делатност биоскопа већа од свих других. То је образложио тиме да филм може гледати и неко ко није писмен, да човек филм гледа чулно и тиме да је филм покретан и може свуда стићи. Стога је сматрао да приказивање филмова треба омогућити широким народним масама по приступачној цени. Још пре Влаховићевог подучавања паријских кадрова, Милован Ђилас је 18. новембра 1945. године дао смернице о употреби филма партијским организацијама. Те смернице кажу да филмом треба баратати као оружјем. У врху Комунистичке партије Југославије постојала је свест о степену политичке корисности пропаганде која се врши преко различитих врста уметности. Тако је на првом месту био филм, на другом позориште, а на трећем књижевност, политичка корисност осталих врста уметности није разматрана.[20] Тако је филм био изузетно значајан у ширењу пропаганде. Тадашња власт одређивала је који су филмови повољни за пуштање и они су пуштани, а они који нису повољни неретко су били уништавани. На пример, један део филмског фонда који се чувао у ташмајданским пећинама послат је у Борово да се истопи и од њега направи лепак за патике за прву фискултурну параду.[21] Пропаганда која се ширила преко филма није заобишла ни панчевачке биоскопе. О пропаганди у биоскопима предузећа први пут сазнајемо у извештају о раду за прво тромечје 1948. године који је биоскоп *Звезда* поднео Просветном одељењу ГНО. У извештају се каже да је било мало организованих посета омладинских организација и средњошколаца и тражи се од Просветног одељења ГНО „да скрене пажњу управитељима и директорима школа на важност васпитања маса путем филма“.[22]

Треба обратити пажњу на речи којима се управник биоскопа *Звезда* обраћа Просветном одељењу ГНО-а. Он прича о васпитању маса путем филма, није случајно користио те речи. Пропаганда коју су биоскопи спроводили за интересе партије[23] била је систематска.

Циљ партијске пропаганде био је да се идеологија КПЈ учини јаснијом широким народним масама и да се масе „правилно идеолошки и политички васпитају“.[24]

Средином маја 1948. године *Градско предузеће за штампу и рекламу* из Београда послало је 2 дијапозитива Народне банке – централе за НР Србију и пропратно писмо биоскопу *Звезда* у коме се наређује биоскопу да те дијапозитиве приказује месец дана од пријема истих на свим својим пројекцијама. Посебно се скреће пажња да приказивање дијапозитива на платну буде што дуже, како због важности ове пропаганде, тако исто и ради потпунијег испуњења Петогодишњег плана. По извршењу наређења биоскоп *Звезда* био је исплаћен за приказивање тих дијапозитива. Да је цензура постојала говори и извештај *Звезде* експозитури

[19] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1950.
[20] Г. Милорадовић, *Лепота под надзором. Совјетски културни утицаји у Југославији 1945–1955*, Институт за савремену историју, Београд 2012, стр. 60-66.
[21] Љ. Димић, *Агитпроп култура: Агитпроповска фаза културне политике у Србији (1945-1952)*, Издавачка радна организација Рад, Београд 1988, стр. 65.
[22] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1948.
[23] Комунистичке партије Југославије.
[24] B. Petranović, *Istorija Jugoslavije: 1918-1988. Knj. 3: Socijalistička Jugoslavija: 1945-1988,* Nolit, Beograd 1988, стр. 120.

Предузећа за приказивање филмова у Зрењанину да су добили филм *Солискиња балета*[25], али да нису добили цензурну карту, а назначено је да је послата стога извештавају предузеће из Зрењанина како не би сносили одговорност. Такође у извештају о раду за мај месец, извештава се Просветни одсек ГНО да у мају пропаганда за филм није вршена као до сада јер је посећеност биоскопа мања него раније.[26]

Током 1948. године у биоскопу *Звезда* 65 % приказиваних филмова били су совјетски филмови док за остале биоскопе нема података.[27] За време 1949. године 56 % приказиваних филмова у биоскопу *Пролетер* чинили су совјетски филмови, док су у биоскопу *Војводина* совјетски филмови чинили 24% приказиваних филмова, зна се и да је у биоскопу *Војводина* у јуну 1949. године приказиван филм *I конгрес Комунистичке партије Југославије*.[28]

Године 1950. смањује се број совјетских филмова приказиваних у биоскопима предузећа и превладавају филмови из западне Европе и САД-а.[29]

ЗАКЉУЧАК

Након Другог светског рата обнова биоскопа у Панчеву била је од изузетног значаја за режим, град и његово становништво. Оснивањем предузећа од локалног значаја које је под својом управом имало три биоскопа (*Пролетер, Звезда* и *Војводина*) са укупно око 1200 седишта омогућено је људима из Панчева и околине да уживају и образују се кроз филмове, да се запосле, али исто тако је омогућено тадашњој власти да на још један начин спроводи пропаганду у корист државних и партијских интереса. Пропаганда у биоскопима предузећа вршена је активно од 1945. до 1950. године. Још 1945. године Милован Ђилас издаје смернице о коришћењу филма у којима се каже да филмом треба руковати као оружјем. Вршена пропаганда била је систематска и са циљем изградње социјализма и социјалистичког друштва. У биоскопима су приказивани разни филмови, од највећих филмских остварења тог доба па до домаћих филмова са скромним буџетом и скромном уметничком вредношћу. Уз све то, предузеће *Градски биоскопи Панчево* пословало је веома успешно и остваривало је годишње планове и пре времена. Управници су се смењивали, али овај период рада предузећа обележио је управник Драгутин Танцабелић који је управљао предузећем најдуже од свих у овом периоду и био први управник предузећа од његовог оснивања. Њега је наследио Ђурица Живков 1950. године који је недуго након постављења на место управника био ухапшен, смењен и послат на Голи оток. Након смене Ђ. Живкова предузећем управља комисија на челу са Драгутином Танцабелићем коју исте године наслеђује Петар Петровић.

ЗАХВАЛНОСТИ

Овим путем желим да се захвалим др Срђану Цветковићу на препоруци литературе и помоћи у разумевању природе режима и његове културне политике у времену које сам

[25] У документацији предузећа примећује се велики степен неписмености функционера, у поменутом извештају каже се „Солискиња балета“, а у многим документима честе су грешке као што су „престава, историски, садржаће...“
[26] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1948.
[27] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1948.
[28] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1949.
[29] ИАП, Ф. 226, кут. бр. 2, Општа архива 1950.

истраживао. Захваљујем и Николи Конеском на саветима у вези са писањем рада. Захваљујем и свом ментору, Александру Ђорђевићу, на помоћи и подршци у писању рада.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Извори:

1. Историјски Архив Панчево, Ф. 226, Предузеће за приказивање филмова (1945-1958)

Литература:

2. Група аутора, *Заточеници Голог отока: Регистар лица осуђиваних због Информбироа*, Архив Србије; Институт за савремену историју, Београд 2016.
3. Димић, Љубодраг, *Агитпроп култура: Агитпроповска фаза културне политике у Србији (1945-1952)*, Издавачка радна организација Рад, Београд 1988.
4. Милорадовић, Горан, *Лепота под надзором. Совјетски културни утицаји у Југославији 1945–1955*, Институт за савремену историју, Београд 2012.
5. Petranović, Branko, *Istorija Jugoslavije: 1918-1988. Knj. 3: Socijalistička Jugoslavija: 1945-1988,* Nolit, Beograd 1988.

Илија Тепшић

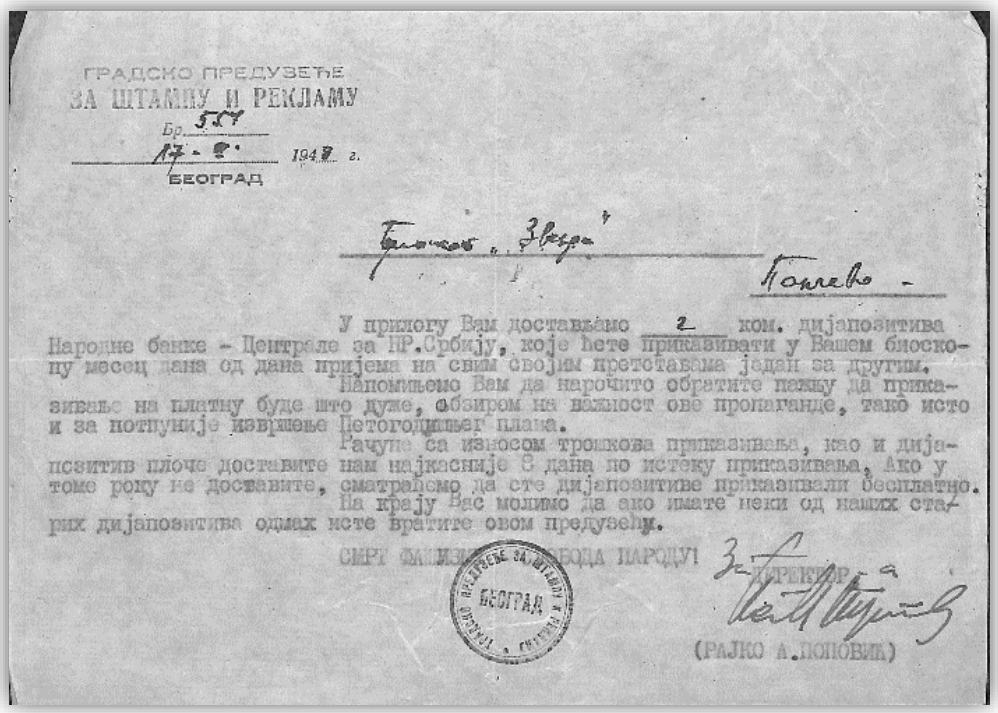
Зграда некадашњег биоскопа Војводина, данас тржни центар Трубач.

Зграда некадашњег биоскопа Звезда, данас биоскоп Аполо.

Табла на улазу у зграду некадашњег биоскопа Звезда.

ГРАДСКО ПРЕДУЗЕЋЕ
ЗА ШТАМПУ И РЕКЛАМУ
Бр. 557
17 - 9 - 1942 г.
БЕОГРАД

Биоскопу „Звезда“
Панчево

У прилогу Вам достављамо 2 ком. дијапозитива Народне банке – Централе за НР.Србију, које ћете приказивати у Вашем биоскопу месец дана од дана пријема на свим својим претставама један за другим.

Напомињемо Вам да нарочито обратите пажњу да приказивање на платну буде што дуже, обзиром на важност ове пропаганде, тако исто и за потпуније извршење петогодишњег плана.

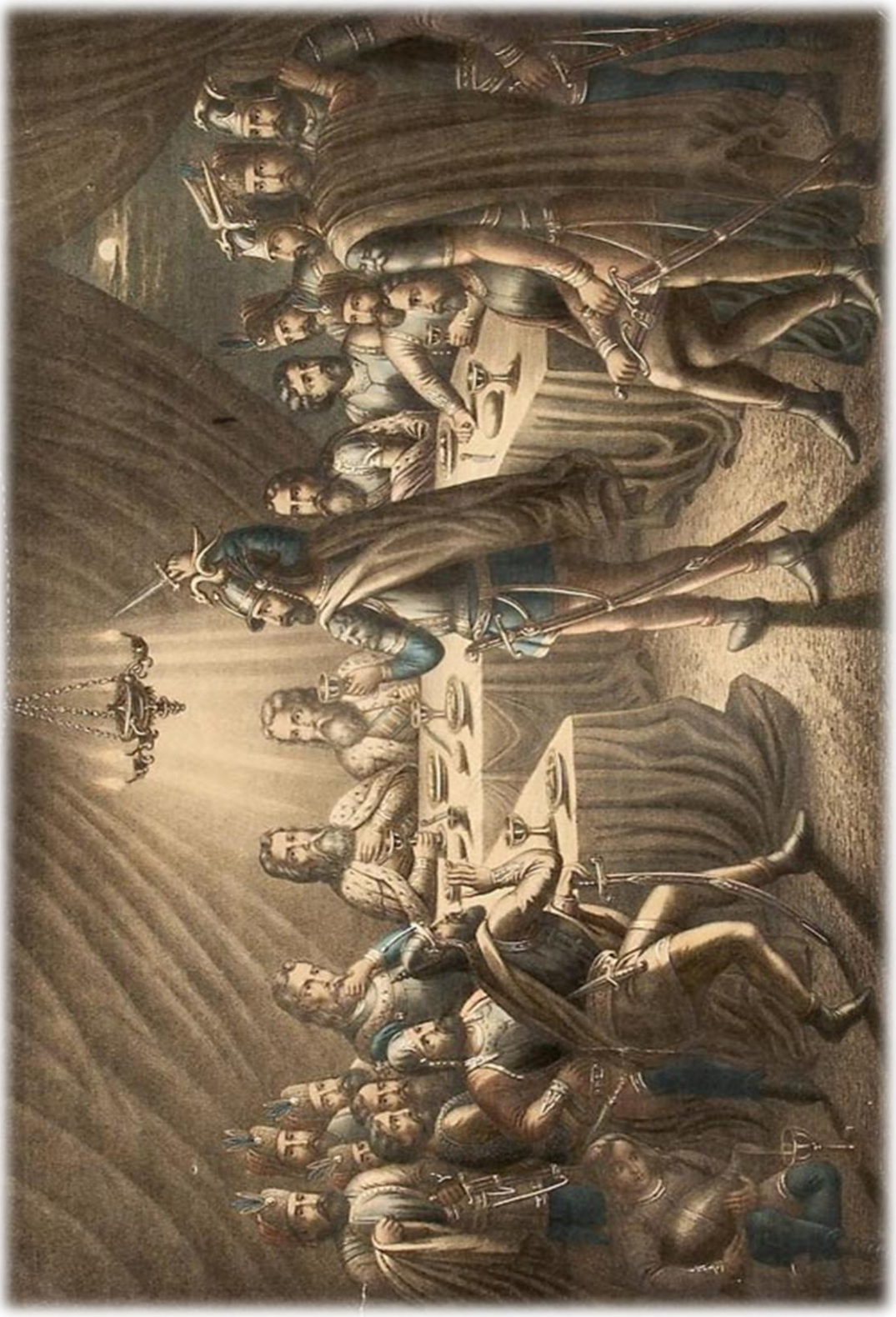
Рачуне са износом трошкова приказивања, као и дијапозитив плоче доставите нам најкасније 8 дана по истеку приказивања. Ако у томе року не доставите, сматраћемо да сте дијапозитиве приказивали бесплатно.

На крају Вас молимо да ако имате неки од наших старих дијапозитива одмах исте вратите овом предузећу.

СИРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

ДИРЕКТОР
(РАЈКО А.ПОПОВИЋ)

Писмо у коме се наређује вршење пропаганде као и упутство за приказивање послатих реклама.

Кнежева вечера: Милош Обилић се заклиње кнезу Лазару и српским војводама да ће на Косову убити турског султана Мурата.

ИЗ РУКУ „РОЂАКА“ ИСТОРИЈЕ (СРОДНЕ НАУКЕ И ОБЛАСТИ)

Приказ Косовског боја у епској народној поезији

Након пораза у Косовској бици, која се одиграла 28. јуна 1389. године, српски народ је под налетом Османлија ступио у вазални однос према освајачу. Временом он полако губи своју независност, слободу, државу и достојанство. Овај догађај одјекнуо је у свести српског народа, како каже Вук Караџић, као да друге историје пре тога није ни имао. Косовски бој и догађаји непосредно везани за њега утицали су на стварање косовске легенде и Косовског циклуса епских народних песама, који се сматра основом епског народног песништва. Циклус садржи четрнаест песама и може се поделити на три групе: стање пре боја, сам бој и стање после боја, којем припадају најлепши и најдирљивији стихови народне поезије. Вук Караџић, као и многи историчари књижевности после њега, сматрали су да су песме Косовског циклуса део једне веће целине, која би носила име ,,Лазарица“, због чега је Вук ове песме означио као ,,Комади од различнијех Косовскијех пјесама“. Данас се оне посматрају као различите целине.

Главно питање које се провлачи кроз песме, како сматра Јован Деретић, а које је темељ Видовданске етике је да ли има смисла борити битку за коју се унапред зна да је изгубљена. На то питање морају да одговоре сви од кнеза Лазара, преко Милоша Обилића и Вука Бранковића до слуге Голубана.[30] Први бира кнез Лазар. Он у песмама „Кнежева клетва“ и ,,Пропаст царства српскога“ бира између небеског и земаљског царства. Колико вреди земаљски живот, ако се дотакне морално дно и изда народ, српство и вера? Он бира царство небеско и духовно уздизање свог народа. Као опомена српске војводе и јунаке у њиховим одлукама прати кнежева клетва. „Ко је Србин и српскога рода, /[31] и од српске крви колена, / а не дошо на бој на Косово, / не имао од срца порода, / ни мушкога ни девојачкога!...“ Клетва говори о неизоставној дужности о одбрани земље од освајача. Она је истовремено и страшна казна за неверника и светиња за оне који се њоме воде.

Једна од карактеристика Косовског циклуса јесте интернационални мотив оклеветаног јунака и његовог клеветника, које оличавају Милош Обилић и Вук Бранковић. Епским каталогом се, у готово библијском приказу кнежеве вечере приказују идеали витешких особина: господство, мудрост, милост, лепота, висина, јунаштво. У Милошево јунаштво нико не сумња, али се зато у питање доводи његова част и оданост земљи и народу. Пред јунаком се отвара питање, да ли вреди остати доследан и веран онима који сумњају у његову част и образ, зарад битке која је изгубљена пре него што је и почела. Томе најбоље сведоче стихови из епске песме ,,Косанчић Иван уходи Турке“. ,,Сви ми да се у со прометнемо, / не би Турком ручка осолили!“. ,,Да из неба плаха киша падне, / нијe не би на земљицу пала, / већ на добре коње и јунаке.“ Положај у којем се налази Обилић Војислав Ђурић ће упоредити са Ахилом.

[30] Слуга српског кнеза Лазара. Појављује се у песми ,,Цар Лазар и царица Милица“. Не жели да послуша наредбу кнеза Лазара и остане у двору са кнегињом Милицом. Одлазак на Косово сматра зовом свога срца.

[31] Косим цртама означавамо крај једног стиха у песми и почетак другог, када нису написани у облику строфе један испод другог.

У епу „Илијада“,[32] када Агамемнон узме Ахилову робињу Брисеиду, он се због увреде и повреде части повлачи из битке. Тројански рат не представља његову личну борбу. Иако највећи јунаци својих народа, за Милоша су лична и Косовска битка једно. И у томе се види величина његовог карактера и личности. Милош Обилић представља круну Видовданске етике, показујући нам притом да је родољубље њен стуб. Због тога Веселин Чајкановић са правом истиче да Косовски циклус као целина не би требало да носи назив „Лазарица“, него „Милошијада“.

О одласку јунака у битку као и о самој бици мало се пева. То су најчешће кратки и општепознати фрагменти у оквиру песме. Разлог томе треба тражити у чињеници да су чак упућени савременици мало знали о томе шта се десило приликом самог боја, али да је народ знао или наслућивао какав је живот био пре, а осећао последице живота после Косовске трагедије. При одласку јунака у бој у зору, обучен у злато, као сунце из Крушевца града излази барјактар Бошко Југовић и његова браћа. „Пред њима је Бошко Југовићу, / на алату, вас у чистом злату; / крсташ га је барјак поклопио“. Он на сестрине молбе не пристаје и одлази у бој. Опис његове опреме, треба визуелно да представи његову моралну величину и јунаштво. Погибија браће Југовића приказује велику трагедију и симбол је нестанка читавих породица, али она симболише верност и јединство. „Ће брат брата издати не шћеде- / докле гоће један тецијаше“. У току битке приказан је епски каталог[33] српских јунака, познатих и непознатих историји, од Југ Богдана и девет Југовића, Браће Мрњавчевића, Страхињића Бана, Милоша Обилића, Топлице Милана и Косанчић Ивана,… Да ли су то народни певачи учинили из незнања о самом току боја и његовим учесницима? Или је то средство народног певача да прикаже Косовску трагедију и нестанак читаве једне генерације војсковођа, витезова и ратника.

У песмама које описују стање после боја доминирају женски ликови. Улога Косовке девојке, Мајке Југовића и царице Милице јесте да кроз лични план прикажу колективно искуство свих мајки, жена, сестара које су остале без својих синова, мужева и браће.

У епским народним песмама Косовског циклуса, али и епским народним песмама уопште јављају се анахронизми, приликом набрајања јунака у епском каталогу, који је веома чест поступак у народној књижевности, сусрећу се историјске личности из различитих временских раздобља. Појављују се јунаци иза којих није остао ниједан забележен историјски податак. Косовски бој остао је историјски догађај обавијен велом легенди, митова и песама. Због тога је историчарима, али и познаваоцима народне књижевности тешко да одвоје истину од мита. Неколико векова је прошло док се нису појавили десетерачки облици народних песама какве их данас познајемо, те не чуди податак да су у ликовима спојене особине више историјских личности. Ово за једног историчара или будућег историчара треба да буде подстицај за наставак даљих истраживања и разоткривања шта се тачно десило 28. јуна 1389, али и о догађајима који су се одиграли непосредно после њега. Епске народне песме објашњавају схватања и вредности читаве једне епохе српског народа. Како су схватили и доживели нестајање државе, период ропства, као и осећања која су кулминирала крајем осамнаестог и почетком деветнаестог века и довела до устанка против Турака.

[32] Еп „Илијада“ потиче из осмог века п. н. е. и сматра се делом грчког песника Хомера. Говори о десетогодишњем Тројанском рату.
[33] Епска техника. Намена му је да успори радњу и истакне знамените ликове према епској хронологији и слави.

У културном, душевном и физичком у ропству у којем ће остати наредних пет векова, српски народ је остао препуштен самом себи на ветрометини Османског царства, али и Угарске, а потом и Хабзбуршке монархије. То је било време моралног посрнућа када се колектив није бранио само од спољашњег непријатеља, већ и од себе самог. У тежњи ка бољем животу људи су прелазили у ислам, поунијаћивали се, потказивали јатаке и хајдуке турским властима, борили се на супротним странама. Али Косовски бој и Видовданска етика су као светионици у олују, на бурном мору показивали српском народу пут храбрости, јунаштва, заједништва и јединства. Они су изнедрили карактеристике, моралне вредности и идеале српског јунака и витеза које ће вековима остати у колективној свести српског народа кроз његову борбу за слободу.[34]

Јелена Родић

[34] Текст је састављен на основу: М. Ђурић, *Бој на Косову у народној песми и причи,* „Вук Караџић“, Београд, 1989; Ј. Деретић, *Кратка историја српске књижевности,* Адреса, Нови Сад 2007; Р. Пешић, Н. Милошевић-Ђорђевић, *Народна књижевност*, ИРО „Вук Караџић“, Београд 1984.

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ИЗВОРА: УСМЕНА КАЗИВАЊА

Школовање шездесетих година 20. века у околини Панчева

Тема овог текста је школовање шездесетих година прошлог века. Сматрамо да је за целу ову генерацију основна школа била слична, док се у средњим школама разликује пуно ствари, наравно у зависности од школе коју сте одабрали. Пошто већина данашњих школа ради по истом принципу, занимљиво би било повући паралелу. За ову тему у великој мери нам може помоћи усмени извор, који би нам описао и дочарао многе догађаје из образовног система тог времена. Због тога је нама бака Косара помогла при истраживању ове теме. Она нам је одговорила на питања и такође је додала нешто што је она желела, а што је сматрала битним за боље схватање ове теме и времена. Наравно, овде видимо њено искуство и то како је изгледало школовање у Долову у том времену. Она је рођена 1952. године, кренула је у први разред 1959, а основну школу је завршила 1967. године.

Косара Јовановић (сада Ђук) основну школу је завршила у Долову (село у близини Панчева) – ОШ „Аксентије Максимовић“. Кренула је у школу са 7 година, а школа је имала 8 разреда. Што се тога тиче било је исто као и данас, 8 разреда – од првог до четвртог имали су учитељицу која им је предавала све предмете, а од петог до осмог разреда имала је другог наставника за сваки предмет. Такође су и предмети остали слични као данас – од првог до четвртог разреда имали су српски језик, математику, природу и друштво, музичко, физичко и ликовно. Касније, од петог до осмог разреда добили су нове предмете уместо природе и друштва, то су историја, географија, биологија, техничко и домаћинство, а у седмом и осмом разреду добили су и физику и хемију. Једини предмет који су они тада имали, а ми га данас немамо био је домаћинство. Тај предмет је нама посебно занимљив, па је бака рекла нешто више о њему. Прво што су тамо учили биле су основне ствари о храни, о протеинима, мастима, беланчевинама... Оно што је баки данас најкорисније је кување, на овом предмету учили су да кувају разне супе, чорбе, разне начине спремања различитог меса, правили су пуно колача... Она каже да је та храна коју су тамо спремали била најлепша, да им је увек било најдраже да ту храну поједу. Такође још једна, верујемо врло корисна ствар, била је то што су имали школску њиву и школску башту. У башти су учили како се сади воће и поврће, како се гаји и на крају бере. Такође, сво то воће и поврће на крају је било њихово, они су га јели. На њиви су узгајали кукуруз и репу. Наша саговорница је сачувала и једну фотографију са те њиве (насловна фотографија). На часу техничког учили су разне ствари, правили су ручне радове, штрикали су, хеклали, везли. Такође су користили разне алате и правили су свашта од различитих материјала, најчешће дрвета.

У разреду је било укупно око тридесеторо деце, а у генерацији је било око пет одељења. Такође, у Долову су постојале две школске зграде, на различитим местима, у прву су ишла деца од првог до четвртог разреда, а у другу деца која су између петог и осмог разреда. Што се прибора тиче, такође се није много разликовао од данашњег, деца су писала оловкама, свако је имао свеске и књиге за сваки предмет. Писмене задатке су, као и ми данас, писали у танким вежбанкама, али оно што се разликовало је то што су их писали налив пером (пером и

мастилом). Наставници су били јако добри, имали су ауторитет и били су строги, али су ученицима преносили право знање, а понекад су знали да испричају и понеки виц и да се нашале са децом. Када неко није био добар на часу, следиле су различите казне попут стајања у ћошку, казна када наставник узме прут и онда удара дете по длановима, морали су да клече на кукурузу, а понекад су морали да остају у учионици и када се настава заврши и сви оду. Морали су да седе одређено време закључани у учионици док им се казна не заврши.

Што се тиче онога што су облачили, углавном су се сви слично облачили, није постојала велика разлика између њих у одећи. Девојчице су носиле хаљинице и понекад сукње, углавном су носиле мараме, а обувале су опанке и касније ципеле. Дечаци су углавном носили панталоне и горе мајицу или џемпер. Такође су обували опанке или ципеле, у зависности из ког су краја Србије. Имали су торбе у којима су носили свеске, књиге и остали прибор. Те торбе су у почетку носили у руци, а касније су имали оне које се носе преко рамена. Било је мање одличних ђака него данас, јер су критеријуми били строжији, пуно деце је понављало разред, па је због тога у нижим разредима било више деце, а у вишим мање.

Ова тема нам је била заиста интересантна зато што смо могли да питамо саговорницу шта год смо пожелели. Она нам је ову причу причала из свог искуства, верујемо да нису све школе биле исте, али вероватно су биле сличне. Што се тиче извора, на интернету нисмо могли пуно тога да пронађемо, али се углавном све поклапа са усменим извором. Такође проверили смо и са деком како је изгледало његово школовање, школовали су се у исто време, па нам је он потврдио бакине речи и рекао је да је и код њега у школи било слично, иако је он похађао основну школу у Београду. Такође је битно да напоменемо да смо са баком причали преко телефона, али смо све разумели. Једини проблеми током „узимања“ овог усменог извора били су то што је бака мало скретала са теме и журила док је причала. Без обзира на то успели смо да запишемо најбитније чињенице, а такође смо цео разговор и снимили, па касније преслушали. Такође допало нам се то што можемо да упоредимо школовање пре пола века и школовање сада. Закључак је да се није много ствари променило, сем критеријума наставника и нивоа знања које је потребно за одређену оцену – тада је за већу оцену било потребно много више знања, док данас наставници више желе да имају „што боље ученике“ и што више бољих оцена.

Мајда Старчев

Два погледа на власт у Републици Србији 1990-их година

У овом тексту представљени су интервјуи две особе, које су имале различита мишљења о власти у Републици Србији 1990-их година. Особе које су интервјуисане биле су два пензионера: Светомир Младеновић и Зоран Станковић. Наиме, њихови идеали су се разликовали током овог периода. Светомир је био на страни опозиције, а Зоран је радио у државној служби, па је у овом периоду био на страни власти. Њихови погледи на свет су се у већини случајева разликовали. Интервјуи су урађени код њихових кућа. Претпоставља се да ће саговорник бити опуштенији и лакше говорити о оваквој теми, ако је код своје куће. Идеја је била да им се поставе следећа питања: Целоукупно мишљење о власти 1990-их година, владавина Слободана Милошевића, демонстрације 1991. године, инфлација 1993. године. Обрада извора је урађена у периоду од 9. до 23. новембра 2019. године.

Светомир Младеновић (1954) – пензионер

Према мишљењу Светомира на власт 1990-их највише је утицала вера, односно црква. Разлог је био буђење национализма ископавањем жртава из Другог светског рата. Други народи су то другачије схватили и зато је стање било нестабилно, рекао је Светомир. Споменуо је то, да је живео од резерви још из претходног периода. Радио је у фабрици металне индустије (Минел), у Панчеву. Најзначајнији догађај према мишљењу испитаника јесте то што је почела економска криза. На наше питање везано за владавину Слободана Милошевића, испитаник је одговорио следеће: „Слоба није имао идеју како би решио ту кризу, није имао визију, поред њега су били људи који нису имали решења, а и један од разлога је то што је подржавао национализам“. Године 1991/1992. добија позив од државе и одлази на ратиште. Након повратка са ратишта, добио је шећерну болест, коју није излечио до дана данашњег. Следеће питање које смо поставили било је о демонстрацијама 1991. године. „Необјективни медији су изазвали демонстрације, из разлога што су неоправдано нападали опозицију“, рекао је Светомир. На наше питање, где се он налазио за време демонстрације, рекао је да се налазио на Тргу републике, односно да је и он сам био један од учесника. „Народ је био револтиран“, рекао је саговорник. После демонстрација изашао је поражен и разочаран. „Мирне демонстрације које је власт направила да буду ружне“, закључује Светомир. Испитаник мисли да је инфлацију изазвала власт, односно пирамидалне банке. На наше питање о последицама инфлације саговорник је одговорио следеће: „Уништена је економија, стављена је коначна тачка, а то се није опоравило ни дан данас“. За то време саговорник је радио свашта како би прехранио породицу. Живео је од сакупљања секундарних сировина и надничења. Паре су пропадале, а посла је било све мање. Након инфлације дошло је до осиромашења, рекао је Светомир.

Зоран Станковић (1958) – пензионер

Према мишљењу Зорана на власт у Србији 1990-их година највише је утицало рушење државе (мисли се на распад СФР Југославије), односно у државама старе Југославије владао је грађански рат, што је довело до нестабилног односа у Србији. Наш саговорник је био државни службеник и у периоду од 1977. па све до 2008. године бранио је своју државу. „Држава је постала нестабилна када се жена умешала у власт“, рекао је испитаник, мислећи на жену Слободана Милошевића, која му је окренула леђа и основала тзв. странку „Јул“, у којој су се окупили сви виђенији људи тадашње Србије. На питање о демонстрацијама 1993. године

саговорник је одговорио следеће: „Приликом промене политичког система, из једностраначког у вишестраначки систем, странке које су себе сматрале као демократска подршка, бориле су се против Слободана“. Зоран је учествовао у тим демонстрацијама. Обезбеђивао је објекте и људе који су били ван тих демонстрација. „Чували смо ред и мир колико је то било могуће“, рекао је Зоран. Демонстрације су се завршиле мирно, са мањим проблемима. Испитаник мисли да је до инфлације дошло услед државне кризе и велике количине штампања новца. Зоран је живео веома тешко. Напоменуо је да се у том периоду није живело, већ преживљавало. Имао је сталан посао, као државни службеник, али то није оспоравало велико сиромаштво. После инфлације, стање у држави се побољшало. Каже да је наставио да живи боље, уз мање секирација.

Ако анализирамо одговоре наших саговорника доћи ћемо до следећих закључака. Саговорници су испричали догађаје из своје перспективе. Одговори саговорника се не подударају у потпуности. Светомир је за све догађаје у држави највише окривио власт, а Зоран је тврдио да су то ипак били ратови у Југославији за то време. Са једне стране имамо да је све почело наопако када се црква умешала у власт, а са друге стране добијамо одговор да је све почело од дана када се жена умешала у власт. Што се тиче демонстрација Светомир је био на страни опозиције, а Зоран је чувао власт, па самим тим добијамо и другачије резултате, с обзиром да знамо какав је био исход демонстрације.[35] Одговори се донекле слажу о мишљењу за почетак инфлације. Као што смо видели и један и други су тврдили да су за све криве банке и прекомерно штампање новца. Како бисмо проверили да ли су саговорници говорили искључиво истину, ми смо много истраживали на интернету. У томе нам је највише помогао филм „Тежина ланаца“, који је режирао Борис Малагурски. Такође од великог значаја били су разговори са родитељима, бабама, стрицем, ујаком... Они су потврдили све што су рекли саговорници. Сви они су живели у том периоду и имају иста или слична размишљања. Једна прича се може испричати на више начина, као што можемо да закључимо из одговора наших саговорника. И једна и друга прича су испричане субјективно, али истраживањем смо закључили да су и једна и друга прича истините. Као што видимо власт у Србији 1990-их година је један широк појам. Гледано из више углова прича се може испричати на више начина, али наравно чињенице морају бити тачне. Наши саговорници су се трудили да у овим кратким интервјуима одговарају из личног искуства о теми. Субјективност саговорника можемо уочити у тренуцима када говоре о томе како су они живели за време инфлације. Као што смо видели било им је јако тешко и напоменули су да су за то време преживљавали, а не живели. Такође, када је реч о демонстрацијама 1991. године можемо видети супротна мишљења. Са једне стране имамо Светомира, који излази као поражен и разочаран из тих демонстрација, а Зоран који је нагласио да је свој посао завршио успешно, са мањим проблемима.

Саговорници су саслушани и записивано је шта они говоре уз помоћ оловке и папира. По нашем мишљењу ово је био један од најзабавнијих тренутака проведених са дедама. Седели смо озбиљно и причали као да се по први пут видимо. Први пут смо видели колико се погледи на неку тему разликују и да размишљања особа могу бити веома разнолика.

Душан Младеновић

[35] Под овим сматрамо да су демонстрације биле неуспешне.

Традиционална игранка „jocul“. Фотографија је преузета на сајту месне заједнице Банатског Новог Села.

Живот у Банатском Новом Селу 1980-их година у очима два његова становника

Одлучили смо да сазнамо какав је то живот био у најнасељенијем селу општине Панчево крајем претходног века. Бака Марија Јовановић (65) и дека Сретен Јовановић (66) су се 1980. године доселили у Банатско Ново Село и могу да нам посведоче нешто више о том периоду у овом селу. Први испитани саговорник је бака, а након тога је испитан дека, као други саговорник, због провере тачности података. Разговори су снимани, па касније прекуцани. Сведочење се углавном слаже, а одговоре су дали на основу сопствених сећања.

Прво смо их замолили да опишу живот у том периоду. Бака је рекла да је већина људи била запослена, да су се много више дружили и ишли на концерте. Док је дека додао да се становништво бавило претежно пољопривредом, али многи су радили у фирмама у Панчеву и Београду. Свако домаћинство је имало стоку: кокошке, свиње, а много њих и краве, што је данас веома ретко. Обоје су се сложили да су то године које им остају у лепом сећању. Након тога су требали да наведу по чему ће памтити девету деценију прошлог века. За обоје је то важан период пошто су се тада доселили и купили кућу. По дедином сећању то је била веома стабилна деценија. Било је много више становника, деце, припадника националних мањина и људи су масовно градили куће у селу. Сеоске породице су одлазиле сваке године на годишњи одмор. Бака истиче да је рад био тежак, јер се све углавном радило ручно. За време сезоне су ишли да копају кукуруз.

Покушали смо да сазнамо нешто више о традиционалној румунској игранци „jocul“ која се пре одржавала, али открили су нам и нешто више о манифестацијама које су тада биле актуелне. Саговорница је открила да су се недељом мештани окупљали у центру села. Направили би круг и играли уз музику која је свирала уживо. Девојке су биле обучене у румунске народне ношње са дукатима око врата са циљем да их момак види и да се породице упознају. Што се тиче српских манифестација, суботом се углавном одржавао „Сусрет села“. Мештани из Старчева, Омољице, Брестовца би долазили један викенд у Ново Село, а наредног викенда би Новосељани ишли код њих. Ова манифестација се одржава и данас, у новосаграђеној спортској хали где долазе гости из многих војвођанских села и суседне Румуније, објаснила нам је саговорница. Дека је са нама поделио нешто више о вашару који се одржавао за сеоску славу Духове на утрини (пространа ливада на „крају“ села). Људи су продавали различите предмете, играчке за децу као што су: лутке, пиштољи, лопте... Док су због тадашњег Хиподрома у горњем делу утрине одржаване коњске трке, данас познате као Фијакеријада.

Такође су изнели разлике између живота у селу тада и данас које су на њих оставиле највећи утисак. Обоје истичу да је данас више улица асфалтирано и да су се куће градиле у мало другачијем стилу. Начин облачења је био другачији и пажња се није толико обраћала на то. Жене су носиле сукње и панталоне, а мушкарци фармерке и панталоне. Ишло се сваког викенда у позориште и биоскоп, јер се у Дому културе налазила биоскопска сала. Било је мање болесних људи и услуге су биле брже, поготово зато што није било заказивања. Трактора није било пуно, већ су са коњима и запрежним колима одлазили на њиве. Спорт је данас знатно више развијен, у то време су деца углавном играла фудбал, кошарку и одбојку. Деда је навео да је било телевизора и слушао се радио, евентуално се користио фиксни телефон. Људи су

знали да се забаве на различите начине, док је данас све усмерено на технологију. Битна су била различита удружења, од којих већина и данас постоји.

За крај су нам открили шта им највише недостаје из тог периода. Баки свакако недостају годишњи одмори, које је дека претходно споменуо. Највише летовања, али исто тако и излети, који су им били главно задовољство. Породична окупљања и дружења заувек остају у сећању. Други саговорник је истакао да би волео да живот буде бар у пола безбрижан, јер тада није било толико бриге и нервозе. Такође би му било драго да родитељи децу уче другачијим начинима забаве и задовољства, а не да им детињство пролази у телефонима. Закључује да треба да уживамо док можемо и самим тим ћемо бити срећнији.

Примећујемо да је живот тада био безбрижнији него данас. Живот им је био лакши, више су се дружили и окупљали. Било је мање фабрика, рад је био тежи. Изглед села се свакако променио.

Било ми је занимљиво да истражим овај период. Драго ми је што ово истраживање може да дође до већег броја људи. Захвалила бих се баки и деки на сведочењу и помоћи. Надам се да сте уживали.

Анђела Пауновић

Насловна страница Пупинове аутобиографије „Са пашњака до научењака“ у издању Фондације „Младен Селак“ - Млади проналазач

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ИЗВОРА: АУТОБИОГРАФИЈА

Поглед на аутобиографију Михајла Пупина

Иако се није никада нашла на списку школских лектира у Србији (за разлику од САД), аутобиографија Михајла Пупина *Са пашњака до научењака* свакако спада у групу изузетно значајних, поучних, занимљивих и важних дела. То је књига која је изашла 1923. године под изворним називом на енглеском језику *From immigrant to inventor*. Најпре се појавила у серији чланака у једном америчком часопису, а од стране читалаца је врло добро оцењена. За ову аутобиографију Пупин је добио 1924. године и Пулицерову награду за најбољу књигу у претходној години у Америци, а на српском језику књига је објављена 1929. године у издаваштву Матице српске.[36]

Да бисмо схватили његово дело, не морамо много знати о аутору, с обзиром да је Михајло Пупин изванредно приближио себе и свој живот сваком читаоцу. Ипак, неизбежно је поменути чињенице да је он један од највећих српских научника и проналазача икада, а поред тога можемо (морамо) га сврстати у најзначајније родољубе, филантропе, патриоте и доброчинитеље српског народа, јер он свој углед није користио само за личне интересе, већ и за добробит своје земље и сународника своје домовине. Био је дугогодишњи професор Колумбија колеџа, оснивач великог броја фондова, почасни конзул Србије у САД, један од оснивача претече NASA-е...

Садржајни приказ овог дела не би се у великој мери разликовао од приче о његовом животу, али не на уобичајен начин. Наиме, Пупин је у дванаест поглавља (колико их садржи његова аутобиографија) описао догађаје који су били битни за његов развој у сваком смислу те речи. Није се ограничио само на догађаје, већ је забележио по нешто и о особама које су имале утицај на њега и његов напредак. На почетку, аутор наравно говори о свом детињству у малом селу Идвор, о стварима које су на њега оставиле утисак и које су га навеле на пут којим је кренуо. Илустровао је своје окружење из младости, кућу и породицу, школу и другаре, комшије и посела,[37] пашњаке и летње обавезе,[38] обратио је пажњу на историју свог села и народа, јер тако свакоме приближава атмосферу свог родног места. Прве велике кораке Михајло је почео да „гази“ почетком школовања у Панчеву, а затим и Прагу, иако је у оба града имао проблема због национализма, због кога се на крају и одлучио да оде у Америку о којој је до тада чуо много лепих речи. Од тог тренутка остао је без могућности да му ико помогне, био је сам и није више било његове мајке за коју је био јако везан и која га је овако упутила, затим мудрих људи из села као што је био Баба Батикин, професора Васе Живковића

[36] М. Пупин, *Са пашњака до научењака*, Фонд „Младен Селак“ - Млади проналазач, Београд 2013.

[37] Посела су била окупљања током зимских вечери на којима би старији најчешће приповедали и дискутовали о важним историјским догађајима. Ове скупове Михајло Пупин је јако волео, на њима је слушао искуства и упијао знања Идвораца.

[38] О њима је Пупин много писао, јер су га догађаји из тих летњих дана док је био млад „бацила“ у размишљање о неким природним феноменима, а касније, док их је проучавао, искуство му је помогло у лакшем путу ка разумевању науке.

и Симона Коса из Више реалне школе у Панчеву, који су били његови први значајни учитељи и пријатељи или путника из воза који су били изузетно пријатељски настројени док је боравио у Прагу. Имао је деветнаест година када је упловио у Касл Гарден и од када почиње једно ново поглавље у његовом животу. С обзиром да није имао новца, проналазак посла му је био први приоритет. Пет година Пупин је радио тешке физичке послове, а током њих није само зарадио скромну своту новца која би му служила за даљи живот, већ је био богатији и за пар заната, одређено знање које је стекао учењем енглеског, грчког и латинског језика и вечерњим предавањима у Купер унији. Најпре се посветио учењу енглеског језика, а након што му је жеља постала да упише Универзитет у Принстону, почео је озбиљније да се бави класичним језицима и науком, како би могао да положи пријемни испит. Ипак је уписао Колумбија колеџ због изванредне физичке спремности, а ту је стекао огромно познавање и друштвених и природних наука. Успевао је да усклади и студије и ваннаставне активности, а преко лета је радио како би имао довољно новца за наредну годину. На крају студија је добио и могућност наставка студирања на Колумбији уз стипендију, али је он одлучио да се упише на Универзитет у Кембрицу који би га приближио Максвелу и његовом учењу. Током две године студирања постао је одличан у математици, али му је недостајало експериментално познавање природних наука, због чега је студије наставио у Берлину код познатог професора Хелмхолца, где је и докторирао. Исцрпни су описи како студентских дана и размишљања, тако и путовања на која је одлазио, посета родном месту, пријатељстава које је стицао, живота који је живео... Након што се оженио, вратио се у Америку где је постао професор математичке физике на Универзитету који је раније похађао - Колумбији. Године које су уследиле, у Пупиновом делу су највише окренуте науци, проналасцима, размишљањима, предавањима... Аутор је оставио свеобухватан поглед на развој науке у том периоду у Америци и свету. Дескрипција његових проналазака такође је доминантна, а није изостављен ни период његове болести, још једна од преломних тачака у Пупиновом животу. Како је био члан многих научних удружења, читаоци нису остали ускраћени за описе њиховог рада, као ни за део који се тиче оснивања Националног савета за научна истраживања. Уз сву ову динамичну радњу у којој је осликан његов живот, Михајло Пупин је у свом делу оставио велики број својих мишења о разним темама, али само оним за које је био изузетно стручан, због чега су формулације мисли прецизне и без простора за прекоре и критике.

Јако је важно да читајући ово дело уочимо многе мотиве, а из њих извучемо бројне поуке, јер нам Пупин својим животом указује на многе моралне вредности, које је пре свега и он поштовао и „пропагирао“. Њихова листа разликује се од човека до човека, јер се у реченицама овог научника свако проналази на посебан начин. Управо зато је ово само један од погледа на поруку његове аутобиографије.

Од самог почетка дела видимо један мотив који је био присутан целим Михајловим животом и који је на њега имао један посебан утицај. То је његово порекло. Он га је увек истицао и волео је да о њему говори. Био је поносан на њега, волео је свој народ, веру, државу, језик... Те, како их назива, српске назоре, поредио је са животом.[39] Најважнија од свих чињеница јесте, да је Пупин схватио зашто је традиција важна, као и зашто је важно чувати је, а поштовање своје традиције, код њега је узроковало и поштовање туђих, а тако је он успевао

[39] „Побећи ћу из Делавер Ситија, ако се од мене очекује, како је рекла Ваша добра мајка, да одбацим своје српске назоре и да постанем Американац. Моји српски назори су моја мајка, моје родно место, моја српска православна црква и мој језик. Ко од мене очекује да се одрекнем својих српских назора, то је исто као да ми одузима живот.“ - цитат из дела.

да се приближи менталитету, како обичних људи, тако и великих умова који су му помагали у напретку.[40] Питање порекла само је једно од многобројих тема које са собом носе комплексност, па иако нам научник даје одличну слику мишљења о њему, овај мотив треба бити предмет за размишљање и тумачење свима нама. Ту долазимо до још једног „проблема“ за дискусију, коју је Пупин и повео у аутобиографији. Национализам је за њега у младости била једна од највећих препрека, а због њега је носио и бројне предрасуде. Своју величину истицао је сваки пут када је преко њих прешао и када је показао да људе треба делити на добре и лоше, а не према народу ком припадају, што наравно није занемарљиво, јер смо видели колико му је традиција битна. За ту поделу очи му је „отворила" најбитнија особа у његовом животу, његова мајка.

О својој мајци аутор нам даје опсежан портрет, јер је она у његовом животу чинила нешто посебно. Мора се обратити пажња на њу, јер је она особа која представља једну од кључних речи када се говори о Михајлу Пупину. Иако није знала ни да чита ни да пише, за сина је увек имала најбоље савете. Познавала је Библију, а вера ју је учинила особом која никоме није мислила лоше, а таквим врлинама учила је и сина. И њу саму Михајло је посматрао као светитељку, па можемо замислити какав је она имала утицај на њега и колико му је доброг учинила. А када је преминула, видимо ситуацију у којој се научник дотиче најважнијег питања цивилизације - *Шта је живот?* То нам најбоље може показати какав је он однос имао са њом и колико му је помогла у животу, због чега јој је увек био захвалан.

Пошто знамо да је чувао своје порекло и да је услишавао добре савете своје мајке, да видимо какав је онда Михајло Пупин био човек. Прво што уочавамо јесте његова жеља за радом и напретком. Био је човек који је знао да се само радом могу постићи циљеви које поставља, па је то и применио у свом животу. Наравно, није се ограничио тако да није постојало ништа друго чиме је употпуњавао своје време, видимо да је волео да се дружи са пријатељима које је стицао, да развија борбени дух на спортским такмичењима, да путује, да проводи време са својом супругом. Затим, примећујемо његову скромност. Пупин је увек био приземан и због тога је увек био свестан како напретка, тако и грешака, а то му је увек помагало у правилном расуђивању и подизању самоуверености. „Скромност и амбициозно размишљање“ – један је од његових принципа. Како наводи, није се трудио да постане „надчовек“, већ је увек био реалан и желео је да сви буду такви, а управо као такви можемо постати „надљуди“. Такође, један реч која нам може савршено показати да ли је неко добар човек, јесте „хвала“, а њу је Михајло у свом делу индиректно рекао свима који су на њега утицали и који су му помагали током живота. Ту се могу наћи: његова мајка, Баба Батикин, Васа Живковић, Симон Кос, путници из воза за Праг, „вила“, његов пријатељ Кристијан, Џим, Билхарц, професори Ратерфорд, Нивен, Рут, Тиндал, Хелмхолц, и још многи други. Свима њима он је био захвалан и то је и показао у аутобиографији. Тиме је и нас подстакао на размишљање о томе ко нам је током живота помоћ и подршка и да ли смо им се ми довољно захвалили и да ли смо уопште свесни тога колико нам значе. Још једна особина доминира код Пупина, а да је лако приметна, јесте тражење узора у највећим људима овог света, невезано за то у чему су они били утицајни. Схвата да су ти људи због својих дела били довољно вредни да остану упамћени, па размишља о њиховим идеалима, покушава да их схвати и да их

[40] „Ипак, то није убило моју веру да сам донео нешто Америци, ... , а то је била свест о дубоком поштовању и дивљењу за узвишене традиције мога народа. То су ме учили моја мајка и неписмени сељаци на суседским поселима у Идвору и никада ни једно друго учење није оставило дубљи утисак на мене.“ - цитат из дела.

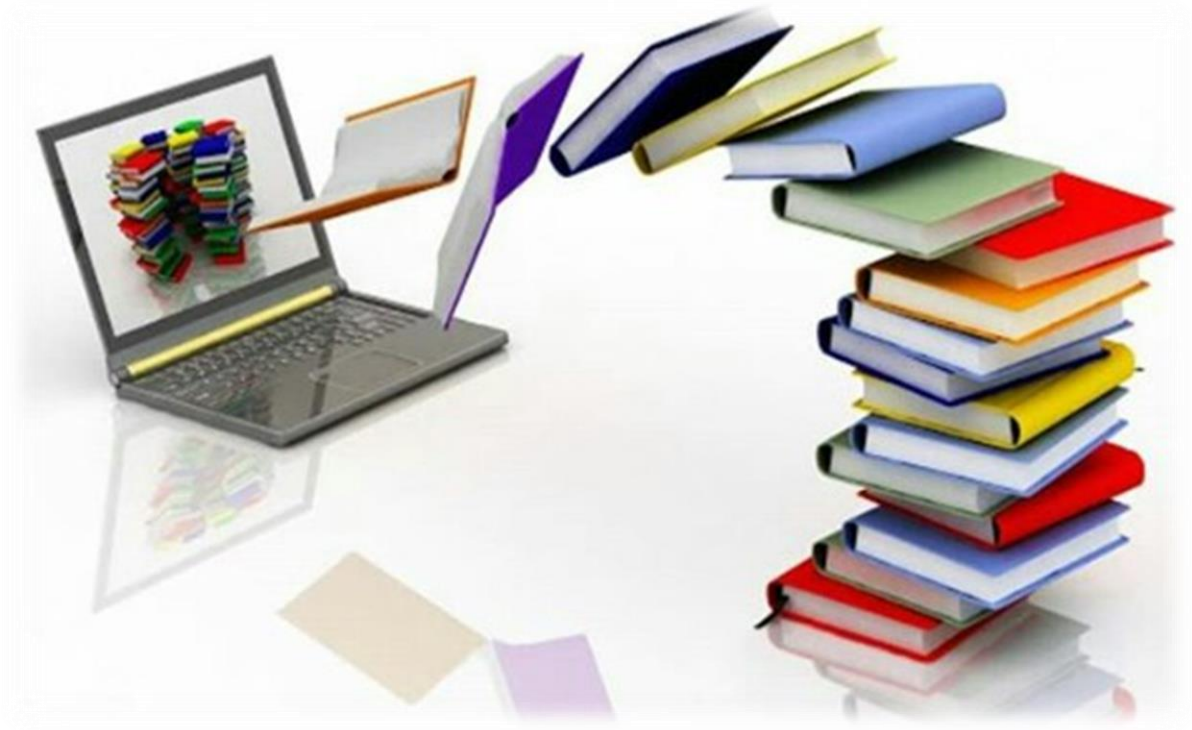
примени. Тако видимо његово дивљење према: Линколну, Вашингтону, Френклину, Хамилтону, Бичеру, Максвелу, Фарадеју, Њутну, Архимеду, Кирхофу, Хелмхолцу...

Када бисмо у Пупиновој аутобиографији тражили главни или централни мотив, као и у другим књижевним делима, то би било прилично лако. Наука је за њега била храна за душу и тело, а продирањем у душу науке (и вере) - истраживањем, разоткривао би делове „вечне истине", што је за њега представљало највећи човечански приоритет. Желео је да свима приближи свет науке, да покаже његове лепоте, али и важност, што у више наврата у свом делу и чини, а што је чинио и током целог свог живота многобројним предавањима, развијањем метода рада универзитета итд. Такође, важно је приметити да Михајло Пупин подржава све науке, без обзира да ли су природне или друштвене, а и сам је био добар у обе сфере, с обзиром да је на крају студија на Колумбија колеџу добио понуду да изабере да ли хоће да настави студирање на истом месту, са стипендијом за научну страну коју изабере. Знамо и да је изабрао природне науке, тачније физику, јер је још од оних летњих дана у Идвору, током којих је обављао посао чувара волова, постављао себи питања на која је целог живота тражио одговор (*Шта је светлост?*) и која су у њему будила посебна осећања.

Михајло Пупин је желео да својом аутобиографијом пружи приказ успона идеализма у америчкој науци, а поред тога, не само да је дао своје виђење развоја науке у Америци и свету у периоду када је живео, већ отвара многа и животна и научна питања, на многа и одговара, а свима нама „баца коску“ за размишљање, јер како каже: „Занемаривање потхрањује незаинтересованост, а незаинтересованост дегенерише и ослабљује истраживачки дух“. Тиме шаље јасну поруку да сви треба да се труде и да се посвете да у себи изграде стање духа које тежи „идеализму“.

Ово су само неке од многобројних тема које дотиче дело *Са пашњака научењака* и због тога је оно једно од важнијих дела. О Михајлу Пупину и његовом животном делу може се говорити много и немогуће је да на пар страница стане целокупно мишљење о чак и једном сегементу његовом живота. Велики је број духовних вредности које он са собом носи и због тога би требало да сви покушају да га схвате. За крај, поделио бих једну мисао мог узора, а она гласи: „Ко види тај и верује; нека говори онај који има вере, под условом да има шта да каже.“

Стефан Илић

Фотографија која осликава прелаз на наставу на даљину услед пандемије коронавируса. Слика је преузета са сајта: https://tsvlasotince.edu.rs/

„Опустеле“ улице Панчева током ванредног стања уведеног у марту 2020. године. Слика је преузета са сајта: https://ulicepanceva.in.rs/

ДАНАС САДАШЊОСТ – СУТРА ПРОШЛОСТ

Живот током ванредне ситуације: Један поглед

Тренутно је у целом свету пандемија вируса *Ковид – 19.* Као и већина држава, Србија је такође обухваћена овим вирусом, па је из тог разлога већина становника у карантину. Мислим да је прошло довољно времена и да бих могао да се дотакнем теме о тренутном стању. Ускоро нам се ближи крај пандемије и све ово ће постати прошлост. Да ли је то заиста тако? Мислим да је ова пандемија оставила један велики печат на наше становништво и да се ствари више неће одвијати на исти начин као пре. Дошло је време када све морамо да почнемо изнова.

Док се вест о коронавирусу није проширила до наших крајева сви су некако олако схватали ту тему. *Кина је много далеко и тај вирус неће стићи до нас,* сви су говорили. Али када су разумели колико је ситуација озбиљна, почела је да их хвата паника. Полако је вирус почео да се шири ка Европи и све је пошло наопако. Након проглашења ванредног стања у Србији, било је помешаних емоција. Ова ситуација је све затекла и народ је готово изгубио контролу. Људи су масовно почели да купују неке неопходне намирнице како би преживели, иако им то није било потребно, и даље је у свима владао страх. У школама више није било руковања, морала је да се поштује дистанца, а готово на сваком лавабоу налазило се средство за дезинфекцију.

Школе су званично затворене, а школска година као да је завршена. Неки су се због тога радовали, а неки пак туговали. Највише су остали затечени матуранти. *Да ли ћемо имати матуру, како ћемо упистаи средњу школу, да ли ћемо имати пријемни, да ли ћемо ићи на матурску екскурзију,* била су само нека од питања која су се често постављала. Дигитална настава је почела, а деца су полако почињала да се адаптирају на нови начин рада. На телевизији су слушали предавања нових наставника, али и даље су били у контакту са својим наставницима путем различитих платформи на интернету. Ученици су имали много обавеза, дигитална настава је почела, а радна атмосфера се наставила, али од кућа. Видим да се скоро сви труде и покушавају да одраде што више могу домаћих радова. Матуранти имају организоване дигиталне пробе за пријемни, па ни они неће престати да се спремају за завршни испит.

Првих пар недеља ситуација је била веома затегнута. Готово нико није излазио из куће и сви су се строго придржавали мера. Оно што сам ја видео и чуо јесте то да су пензионери били недисциплиновани. Иако је баш због њих уведено ванредно стање, они се нису уопште придржавали мера. Излазили су из својих кућа, били су у продавницама, поштама... Када је полиција појачала мере, постали су опрезнији. Интересантна чињеница је то што када неком напишу новчану казну, он намерно крене да се шета, јер мисли да не може да добије више од једне казне. Деца се уопште нису толико опуштала и нису се играла са судбином. Сви знају да код куће имају бабе и деде и нису желели да их доводе у опасност.

Када сам заправо схватио колико је ово озбиљно, стао сам и запитао се: *Како ће све ово да утиче на мене?* Школе више нема, додатне активности су забрањене, екскурзије су отказане

итд. Прво што ми је пало на памет јесте да почнем да пишем свој дневник, у коме бих писао о томе како проводим дане у карантину. Схватио сам да ми се та идеја баш и не свиђа, јер мислим да нема потребе за таквим нечим. Прве недеље ишао сам сваки дан на трчање како бих на неки начин одржавао своју кондицију. То је трајало само једну недељу, јер су укинута посећивања паркова, теретана, спортских центара... Од како је почела настава на даљину, требало ми је мало времена да се навикнем. Током карантина имам више обавеза око школе, него што бих имао иначе. Када сам ушао у ритам, почео сам да се осећам као у својој школи. Али нешто ту фали. На часовима нема мојих другара који ће се цео час смејати и добацивати неке коментаре, нема малих и великих одмора, нема кошарке на физичком, заправо нема тог правог смеха и радости док сам у својој школи. Како су нам предавали наставници у школи, на исти начин своје знање преносе нам и наставници са РТС-а. Упознао сам нове наставнике и схватио да скоро сви раде и предају на исти начин.

Последње две недеље биле су веома опуштене. Некако, више се нико није придржавао мера. На улицама људи више нису носили заштиту, ишли су у групама, слободно су улазили у продавнице и некако је све изгледало као да је нормално стање, уопште није владала она атмосфера од почетка. Људи су рекли да не могу више да издрже и да је њиховом стрпљењу дошао крај.

Како изгледају моји дани?

Како ће изгледати мој дан одлучујем ја. На који начин? Сваког дана себи направим план како ће мој сутрашњи дан изгледати. Поставио сам себи неке термине за разне активности. Ево како то изгледа : Свако јутро будим се у 8 сати. Доручкујем у термину од 08:30 до 09:00 сати. Од 9 сати па до 10 читам књигу. Када завршим читање, одрадим пар вежби. Углавном вежбе завршим до 11:30. Затим урадим сав домаћи који сам добио претходних дана и отприлике све завршим до 13:10. Тачно ми се све уклопи, па одмах одем на часове. Часови трају до 15:30. После часова ручам и затим следи поподневни одмор. У 17 сати узимам све што ми је потребно и почињем са вежбом за пријемни испит. Након вежбе, која се заврши до 18, 18:30 остатак дана проводим радећи неке слободне активности. Углавном је то играње игрица са другарима или гледање филмова.

Овако испланиран дан ми много помаже да „одржавам себе“ током ове ситуације. Некако се осећам много боље када себи поставим термине, које морам да поштујем. Дани ми нису толико празни. Када бих искрено причао не бих могао да кажем да ми све ово прија и да уживам, али тако је како је. Све ово је део живота и проћи ће као и све остале добре и лоше ствари у животу.

Текст је написан у мају 2020. године.

Душан Младеновић

Стање у мом окружењу за време ванредног стања

Почетком 2020. године коронавирус почео је да се шири светом, па је тако стигао и у Србију. Задесило нас је нешто ново, људи су морали да што пре схвате како да се понашају и ускладе своје обавезе са новонасталом ситуацијом.

На почетку године све је било сјајно, планирали смо да имамо матурску екскурзију, последње дане у основној школи, да са фолклором одемо на турнеју у Грчку... Постојао је неки вирус, у Кини и наравно сви су мислили да је он далеко од нас и да то нема никакве везе са нама. Све више и више се причало о њему, том како кажу „невидљивом непријатељу“, о томе како се преноси, како је опасан... Почели су да се јављају први оболели људи у скоро свим државама Европе, а онда је вирус стигао и у Србију. После неколико дана у Србији је проглашено ванредно стање, полицијски час је прво трајао од 20 сати до 5 сати ујутру, за то време су само људи са посебним дозволама могли да буду ван своје куће или дворишта, а касније су то време и продужили. У првих пар дана сам се осећала јако лоше, тачније тако сам се осећала од како сам чула да се школе неће отварати вероватно до краја школске године, то је оно што ме је највише погодило, то што ће карантин тако дуго трајати, а за то време нећу видети никога. Моји родитељи су остали без посла, мало пре целе ове ситуације, па смо тако кроз целу изолацију нас четворо - тата, мама, мој млађи брат и ја били у кући стално, сем када неко, углавном мама, не оде до продавнице. Такође двориште делимо и са мојим деком, тако да смо сви заједно били у дворишту по цео дан. Сваког дана смо слушали о новооболелим људима у Србији и у свету, о свим људима који су умрли и свима који су се опоравили. Оно што никако није добро, а дешавало се баш често, скоро сваког дана, је то што су се људи, поред свих упозорења и даље често виђали, окупљали... Неколико пута када сам била у продавници чула сам како жене, углавном старије од 65 година, иако постоје посебне мере за људе њихових година, сваког дана одлазе једна код друге и по цео дан су заједно, па чак и док траје полицијски час. Мислим да је без обзира на то што оне вероватно нису биле у контактима са зараженим особама, ипак веома опасно и необазриво да доводе себе и друге у опасност. Наравно, постоје и доста одговорни људи који се понашају по препорукама – носе маске и рукавице, када су у могућности држе што је могуће веће растојање од других особа.

Током целе епидемије вируса, највише информација смо сакупљали преко телевизора тј. моја породица и ја смо највише савета, препорука и осталих информација сазнали преко телевизије и конференција на којима доктори саопштавају најновије податке о ситуацији. Када погледамо ситуацију на друштвеним мрежама, стално се намећу неке нове ствари, неки нови начини како да избегнете заразу од овог вируса. Наравно да те савете нисмо уважавали и нисмо веровали у њих, јер ништа од тога нисмо чули од стране доктора, некога ко зна свој посао и обавља га више него добро. Разне лажи су се током ванредног стања ширile интернетом. Колико су нам друштвене мреже помогле током изолације, могли смо да комуницирамо са пријатељима и драгим особама преко њих, толико су на неки начин отежале целу ситуацију, разним измишљеним и нетачним причама и вестима. Такође постоје различита мишљења у вези настанка вируса, онога како се преноси итд. Неки људи верују да вирус није тако страшан као што се прича, да он можда чак и не постоји, мисле да су медији само претерали и такође мисле да да се ово догодило пре двадесетак година ништа не би било толико велико, све би се наставило нормално, без ванредног стања и свих осталих мера. Када размислим, можда вирус

није толико опасан, али мислим да су, поред прича које долазе из Италије, Шпаније, Кине и осталих земаља, свакако ове мере потребне и учињено је пуно ствари да нам се не би десило то што је задесило друге народе. Такође постоје људи који мисле да је вирус јако опасан и да никако не смеју да излазе из куће, људи који су током целог карантина седели у свом стану или код куће. Моје мишљење је да вирус јесте опасан, да ситуација јесте озбиљна, али не и да не смемо да изађемо из куће, прошетамо, возимо бицикл... Треба бити обазрив у границама нормале и прихватити савете доктора.

Што се тиче нашег школовања у доба ове епидемије, није уобичајено и захтевно као иначе. Мислим да је организација са часовима које деца гледају преко телевизије у овој ситуацији одлично послужила и да је то једним делом заменило наставу. Ипак такав начин рада је напоран, јер је потребна јако добра организација и стално проверавање апликација на које нам наставници шаљу домаће, нове материјале за учење и слично. Такође, праве провере знања нема, самим тим ученици немају претерану потребу да неку област заиста науче и схвате, већ некако, уз помоћ књиге и својих пријатеља решавају тестове и домаће задатке. Мислим да је оваква организација добра у поређењу са тим да не радимо ништа, макар неким делом имамо своје школске обавезе. Тек сада можемо да схватимо колико је заправо нормалан живот и нормалан одлазак у школу добар и битан, схватамо како нам је иначе увек било лепо, иако смо се често жалили да можда не желимо или не волимо да идемо у школу.

Моје мишљење је да смо свакако из целе ове ситуације закључили колико је наш „нормалан“ живот вредео, колико смо заправо сада захвални на неким стварима које су нам раније биле свакодневница и можда их нисмо примећивали. Схватили смо да телефони и интернет ипак не могу да замене дружење са пријатељима, комуникацију и одласке у школу. Када се цела ова ситуација заврши, ценићемо наш уобичајени живот какав је и раније био.

Текст је написан у мају 2020. године

Мајда Старчев

ИСТОРИЈА КОЈА „НЕСТАЈЕ“ ПРЕД НАШИМ ОЧИМА

Један поглед на коринђање

Коринђање је стари православни обичај који се данас задржао и на простору Војводине. Деца певањем божићних песмица својим рођацима и комшијама честитају Бадње вече и предстојећи Божић, а за узврат добијају дарове, обично слаткише. У сумрак, на Бадње вече, се деца окупљају у мање групе и певајући песмице одлазе редом код својих пријатеља, комшија и рођака. По веровању, уколико коринђаши гласније певају, домови које посећују ће имати више среће. Односно што се гласније пева више се среће има. Обичај има и дубљи смисао, јер се на Бадње вече пости, па деца морају да сачекају Божић да би могли да уживају у слаткишима које су скупили. Смисао и поента обичаја је одупрети се искушењу.

Дарови који се обично добијају су бомбоне, чоколадице, бананице, јабуке, поморанџе, мандарине, банане, ораси, бадеми, суве шљиве, суве смокве, суве кајсије, понекад се добија и новац. Када смо мој друг, сестра и ја коринђали дешавало се да понекад не знајући коринђамо испред врата неке католичке породице. Обично би тада људи отворили врата и објаснили ситуацију, неки су чак, не имајући слаткише дали по неки динар због лепих песмица и труда, док неки не би ни отворили врата. Можда нисте знали, али коринђањем може да се сакупи и до 10-15 килограма воћа и 3-4 килограма бомбона, тако да ако волите слаткише то је један исплатљив подухват.

Моја сестра и ја коринђали смо све до претпрошле године, али смо онда морале да прекинемо. Све више и више пута смо слушале речи као што су: „Зар нисте превелике?“, „Видите колике сте, намерно коринђате само да млађима не би остали слаткиши“ и слично.

Тужна ствар је што данас многа деца ни не знају шта је то коринђање, али зато знају шта је и када је Ноћ вештица. Веома је битно да и поред учења о новим културама не заборавимо нашу. Данас је коринђање обичај који полако изумире, поготово у градским срединама. Све мање и мање деце на Бадње вече обилази комшије и пева песмице носећи за собом кесе пуне слаткиша. Коринђање је један јако леп обичај и зато не дозволимо да изумре. Ако сте у прилици на Бадње вече изађите напоље и коринђајте, па макар и само код својих пријатеља. Лепо се проведите!

Када се коринђа певају се посебне песмице, као што су:

Ја сам мали Пера
ујела ме кера
за ногу, за руку
дај ми газда јабуку
ако немаш јабуку
дај ми газда крушку
ако немаш крушку,
разбићу ти њушку.

Ја сам мала Милица
ујела ме лисица
за ногу, за руку
дај ми газда јабуку.
Ја сам мали Ива
трчим преко њива
њиве се зелене
газде се веселе
вина, ракије
Божић је код капије.

3

Ја сам мали коринђаш
дај ми газда шта имаш
вина, ракије
Божић је код капије,
ако нећеш дати
ја ћу Божић отерати

Зорана Трипковић

Друштвена мрежа Facebook, једна од платформи за комуникацију, као тема за истраживање.

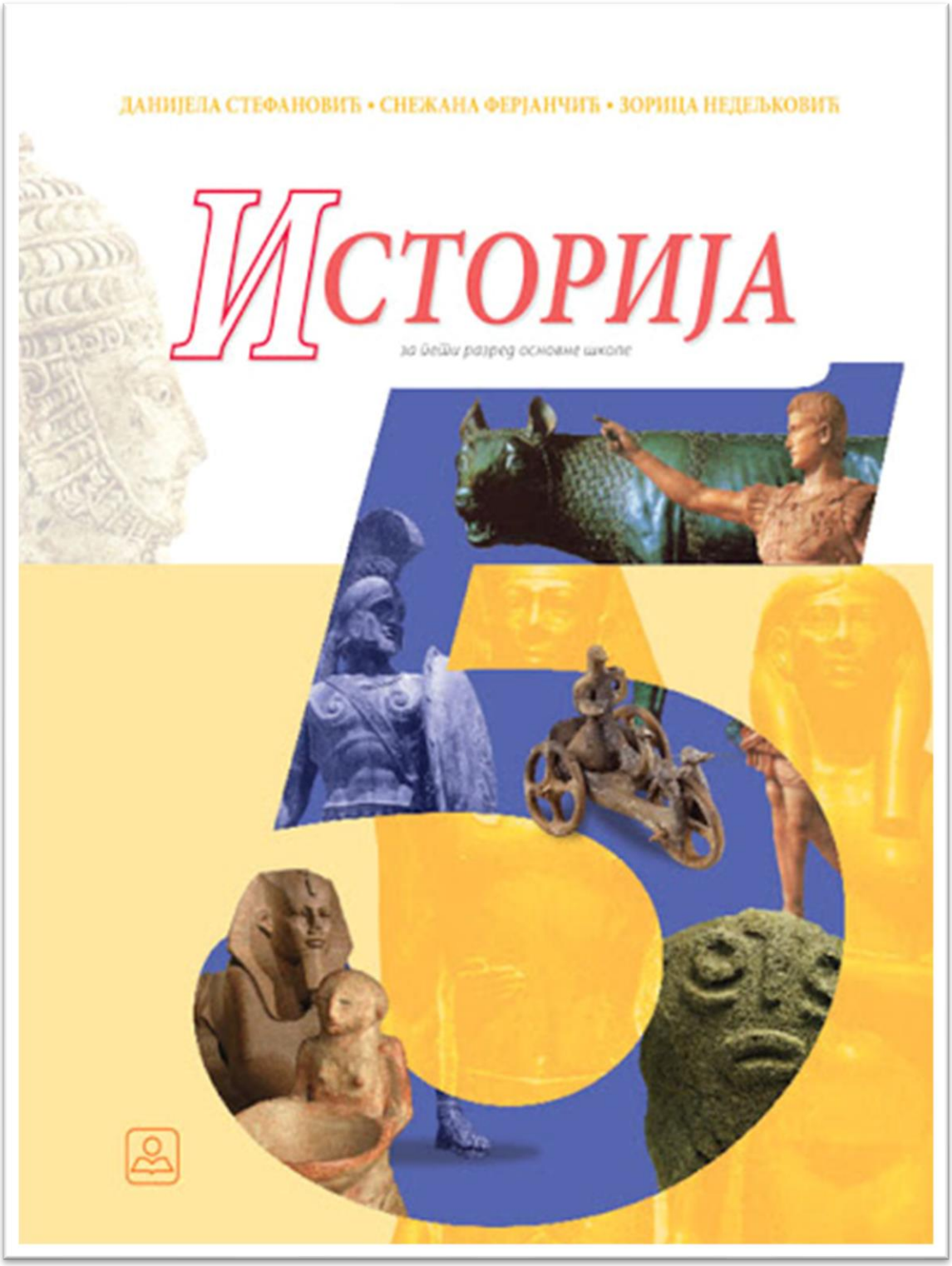
Социјална комуникација: Један поглед

Ми људи, као изузетно социјална бића, имамо изражену потребу за комуникацијом. Кроз историју су се мењали видови комуникације међу људима, посебно када је реч о комуникацији на даљину. Опште је познато да су гласоноше замењене писаним порукама, као и да се писани вид комуникације развијао масовним описмењавањем људи. Видови комуникације међу људима кроз историју потом су се базирали на слање писама, а технологија комуникације се паралелно развијала еквивалентно потребама човека. Један од примера развоја технологије кроз историју, који се очигледно одразио и на начин комуникације међу људима, је откриће телефона у деветнаестом веку (1866. године). Нов ниво у развоју комуникације настао је крајем двадесетог века са појавом електронске поште, која је, у претходних двадесетак година, достигла неслућене размере и могућности.

Наиме, током 2004. године, студент Универзитета Харвард, Марк Закерберг, надахнут идејама својих колега, креирао је интернет платформу Facebook, која је пружала могућност, најпре искључиво студентима Харварда, да међусобно комуницирају путем бесплатног слања порука, чиме је задобио популарност међу младима. Facebook платформа је затим постала доступна и студентима осталих универзитета у Сједињеним Америчким Државама, а експанзију је доживела када је остатку света омогућено да јој приступе. На наведени начин пружена је могућност да породице и пријатељи комуницирају, без обзира на то на ком крају света се налазили. Facebook је постао светски феномен и ушао је у историју као прва успешна светска друштвена мрежа. После експанзије платформе Facebook, социјална комуникација се шири и путем Instagram-a, Viber-a и TikTok-a, које су у експанзији и имају значајну улогу у друштвеном животу. Социјални „бум“ друштвених мрежа постао је мач са две оштрице. У ситуацији која нас тренутно окружује и која је изазвана пандемијом вируса COVID-19, друштвене мреже чине да, простим притиском на тастер или екран телефона, физичка дистанца буде ублажена. Међутим, прихватањем новонаметнутог начина комуникације и у ситуацијама када немамо ограничења и поменуту дистанцу, дошли смо до тога да се наши животи коренито промене.

Наша потреба да не будемо усамљени и да одржимо контакт са осталима, била је довољно јака да доведе до развоја технологије комуникације, која нас је, иаоко на први поглед зближила, исто тако удаљила једне од других. Чињеница да смо као људски род напредовали, допринела је и да изгубимо веће вредности од оних које су нам дате. У вези са тим, истичемо мисао непознатог аутора коју сам недавно прочитао: „Некада су људи имали своје ЈА, а сада имају профиле. Некада су имали пријатеље, а сада имају пратиоце. Некада су имали живот, а сада живе само да би то усликали за друге“. Евидентно је да поступајући на овај начин, губимо своје природне особености, те да исконске вредности нестају пред нашим очима.

Добрица Банковић

ДАНИЈЕЛА СТЕФАНОВИЋ • СНЕЖАНА ФЕРЈАНЧИЋ • ЗОРИЦА НЕДЕЉКОВИЋ
ИСТОРИЈА
за шести разред основне школе

ПОГЛЕДИ НА ИСТОРИЈУ

Анкетирање полазника Групе за историју панчевачког Центра за таленте: Погледи на историју

У анкети коју смо спровели током октобра 2020. године учествовало је 14 полазника Групе за историју Регионалног центра за таленте „Михајло Пупин“, Панчево.[41] Постоји више врста анкетирања према медијима комуникације: лице-у-лице, поштанска, телефонска, преко интернета.[42] Ово које смо ми спровели могло би се сврстати у анкетирање преко интернета, будући да смо питања нашим полазницима слали путем електронске поште. Међутим, нисмо заобилазили ни разговор са нашим полазницима, како би отклонили потенцијалне нејасноће или неспоразуме.

Дакле, анкета није била анонимна. То је свакако утицало на одговоре наших ученика (то, наравно, није једини фактор који утиче на одговоре у анкетама), али то је већ посебно питање, које заслужује посебну пажњу, посебно истраживање. За сада ћемо само позвати на опрез, који је пожељан и не само када су анкетни одговори у питању. Са друге стране, од ученика смо ипак добили оно што смо и очекивали – своје тренутно размишљање, односно мишљење, поглед, став.[43]

Циљ је био да уочимо у тим погледима неке заједничке одлике и да покушамо да изнесемо тумачење зашто те заједничке одлике постоје. Такође, ни разлике нећемо потпуно занемаривати. Заправо, основни циљ ове анкете је да отворимо поједина важна питања, да укажемо на њихово постојање и потребу за давањем одговора. У овом броју *Вајферта*, објавићемо само одговоре на неколико постављених питања у анкети. Остале одговоре ћемо оставити за наредне бројеве часописа. Будући да је овај број посвећен уопште историји, издвојили смо из анкете четири питања која се односе на историју. Али, коју историју? У анкети нисмо прецизирали које значење историје смо подразумевали, желећи да увидимо шта наши ученици подразумевају под „историјом“.

[41] Највише ученика (11) похађа тренутно I, односно II разред панчевачке Гимназије „Урош Предић“; један ученик похађа IV разред поменуте школе, једна ученица – VII разреда панчевачке основне школе „Јован Јовановић Змај“, док је један анкетирани тренутно студент I године историје на Филозофском факултету у Београду (претходно је био ученик панчевачке Гимназије).

[42] D. Popadić, Z. Pavlović, I. Žeželj, *Alatke istraživača: Metodi i tehnike istraživanja u društvenim naukama,* Beograd 2018, 277.

[43] Нећемо занемарити ни могућност да су поједини одговори наших полазника „званични“, односно да не одговарају потпуно њиховим схватањима. На то би могла утицати неанонимност анкете, али и чињеница да људи, нарочито ученици, немају увек чврсто изграђене, јасно дефинисане, проверене и потврђене ставове о појединим питањима, па чак и када се ради о њиховом погледу на нешто, у овом случају на историју.

Пре него што пажњу посветимо резултатима анкете, важно је на овом месту изнети један проблем – вишезначност „историје“. Под њом се подразумева и школски предмет, и градиво које се у оквиру њега учи – „уџбеничку историју“, како ћемо је ми назвати,[44] али и наука која проучава историју. На првим часовима у Центру за таленте бавимо се управо овим важним проблемом и искуства нам показују да ученици, који су тек дошли код нас из својих школа, немају јасну свест о њему. За њих је „историја“ само садржај уџбеника који се обрађује на предмету који се зове историја. Чак и касније, многи наши полазници не могу да „побегну“ од својих ранијих представа о историји. Остају још увек затворени у уџбенику, заједно са Александром Македонским, Цезаром, царем Душаном, Наполеоном итд. Са друге стране, можемо рећи да су ипак такви ученици у мањини, будући да се у Центру за таленте раде садржаји који би ученике упућивали ка путу разумевања, пре свега, историје као науке. Међутим, историја „дружења“ наших ученика са историјом, чак и пре него што су постали свесни да се она тако зове, не може се избрисати, она их стално прати, чак и када упознају потпуно другачије стране те своје „другарице“ која се зове историја.

*

Најпре смо нашим полазницима поставили једно, наизглед једноставно питање – зашто они воле историју?

У одговорима, истицали су различите разлоге. Наводили су и да је воле зато што су се са њом упознали од малих ногу, зато што воле да слушају различите приче, да читају, јер је занимљива, зато што их интересује садржај историје, зато што воле да уче нове ствари, зато што их интересује прошлост, да „виде“ како је то било у прошлости, „јер је стара колико и људско друштво“. Један анкетирани је одговорио да је почео да воли историју „због начина предавања наставника“, а да ју је касније још више заволео „после успеха на такмичењу“.

Један ученик је навео да воли историју зато што је био „с њом упознат од малих ногу“. Да ли постоји могућност да се било које дете упозна најпре са историјом као науком? Може ли се и замислити разговор родитеља и детета у којем се дете упознаје са проблематиком историјских извора, методологијом научног истраживања, критичким апаратом? Много је лакше ипак замислити разговор о краљевима и краљицама, витезовима, херојима итд. Дакле, они су, у свакодневним животу, много чешћи мотиви прича за децу, али и мотиви које деца радије читају, свакако радије него књиге о методологији историјске науке. Ситуација се мења са одрастањем, али не превише. Усуђујемо се рећи да се та промена може приказати следећом аналогијом (наравно, увек има изузетака) – витезове и хероје замењују „велике“ личности (попут Александра Великог и Наполеона). Један одговор у анкети односи се на читање, односно да је љубав према читању довела једног

[44] Назвали смо је „уџбеничком историјом“, будући да под њом подразумевамо садржај уџбеника из историје, који је основа за наставу школског предмета који се такође зове историја. Под садржајем уџбеника подразумевамо и садржај историје у смислу свих оних догађаја, процеса, личности, односно свега онога што је део историје који је пробран и смештен у оквиру корица уџбеника.

анкетираног до љубави према историји. Овде није толико тешко одредити која се историја крије иза термина „историја“. Наиме, чак и они највећи љубитељи историје, често се сусретну са неком књигом о историјској науци тек у првој години факултета, а неки чак и касније. У анкети смо могли поставити питање колико су наши ученици прочитали књига о методологији историјске науке, али, будући да смо унапред знали одговор – то питање нисмо поставили. Када су књиге за ученике у питању, још увек су много „јаче“ књиге са мотивима из уџбеника историје, а „најјачи“ су, није тешко погодити – сами уџбеници. Наши ученици, за своје истраживачке радове читају књиге који немају у оквиру својих корица само „уџбеничку историју“, али се ту и даље ради о садржају историје, али не историје као науке. Из наведених разлога, нисмо изненађени и што су ученици, у одговору на ово питање писали да воле историју зато што воле да слушају различите приче, зато што их интересује садржај историје, зато што воле да уче нове ствари, зато што је историја занимљива. На основу изнетог, може се поставити претпоставка да се и ови одговори односе заправо на „уџбеничку историју“. Одговори да воле историју јер воле да „виде“ како је то било у прошлости и зато што их интересује прошлост, можда би били за нијансу били „ближи“ историјској науци, односно њеној основној проблематици. Као што смо већ навели, ученици под историјом много чешће подразумевају „уџбеничку историју“. Постоји могућност и да „историју“ и „прошлост“ посматрају као синониме, али сматрамо да је, ако уопште и постоји, та могућност мала. Помињање „прошлости“ нам указује ипак на једну другачију димензију историје, на њено време, а то је један од темеља и историјске науке. Посматрање времена од стране ученика заслужује посебно истраживање. На крају, истицање „начина предавања наставника“, и „успех на такмичењу“, као разлози вољења историје, такође се могу повезати са „уџбеничком историјом“ – наставници предају на основу уџбеника, а на такмичењима тражи искључиво меморисање података из уџбеника. Овде се такође налази простор, или чак и више њих, за даља испитивања, истраживања, закључивања.

Радозналост је често особина која ученике привлачи историји. Између осталог, она се могла уочити у неким горе наведеним, али и у следећим одговорима. Исто се може рећи и када је у питању жеља за знањем. Један ученик је тако написао да воли историју јер му је занимљиво да „види“ све начине на који су људи живели и радили све што су радили у прошлости“. Други је, у одговору на ово питање написао: „Одувек сам волео да знам и интересовало ме је из ког разлога се нешто десило и који су разлози утицали на исходе битака или ратова и самим тим на формирање прилика у друштву“. Трећи је навео да воли историју јер га занима „шта се пре дешавало и како су људи дошли до данашњих открића и знања“, затим „како смо дошли до начина живота који данас водимо“ и потом „да ли су у прошлости људи имали 'бољи' живот него ми данас“. Четврти је, између осталог, навео да нам историја помаже „да сазнамо доста о различитим људима и начину живота кроз време“.

У анкети се могу наћи и одговори који истичну практичност историје. Један анкетирани је на ово питање одговорио: „Укратко, зато што је историја учитељица живота“. Други је навео: „Зато што нас историја може на најбољи начин научити шта је живот. Такође историја нам на најбољи начин указује на грешке које је човек правио у прошлости

и даје нам решења како да ми данас не направимо исту такву грешку“. Трећи је написао: „Зато што ми историја помаже да боље разумем свет око себе“. Четврти је, између осталог, написао: „Волим историју јер нам она помаже да разумемо свет у којем данас живимо...“. Пети је прескочио садашњост и у први план истакао важност будућности: „Историју волим јер ми пружа прилику да схватим како је свет и свакодневни живот изгледао у прошлости, а самим тим добијем и представу како ће отприлике изгледати у будућности“.

У одговорима, ученици су наводили и да воле историју јер је „неистражена“ и зато што воле да истражују. Не можемо рећи да је историја потпуно неистражена, али можемо рећи да још увек није истражена, односно да простор за нова истраживања свакако постоји. На основу нашег искуства у раду са ученицима заинтересованим за историју, како се то понекад каже, „талентованим“, „надареним“, можемо рећи да је проблем у потешкоћама уочавања тог простора за нова истраживања. Наиме, у школама се код већине ученика (или чак код свих) ствара утисак да се целокупна историја налази у уџбеницима, односно да је целокупна историја већ истражена и написана. Такође, у уџбеницима се тешко проналазе путокази који би ученицима помогли да корачају путем разумевања како су ти уџбеници написани, шта су извори за садржаје које уџбеници садрже, шта су критеријуми за избор тих задржаја итд. Међутим, будући да се ради о веома важном питању, уџбеницима ћемо у наредним бројевима часописа посветити много више пажње. Вратимо се нашим полазницима. Искуства нам показују да се они, пре него што дођу код нас у Центар за таленте, ретко имају прилика да чују реч „истраживање“, а још мање могућности да је разумеју. Из тог разлога можемо изнети претпоставку да се у ова два одговора види утицај рада Центра за таленте. Међутим, то не значи да ученици који су навели ова два одговора потпуно разумеју шта је то заправо истраживање и шта то заправо значи да је историја (не)истражена. Постоји могућност и да су они последица доминантног дискурса у Центру, а он се односи управо на истраживања, писање истраживачког рада и слично.

На крају, преносимо један одговор у целости: „Нисам сигурна зашто. Мислим да када нешто искрено волимо не морамо да имамо неки посебан разлог за то. Можда зато што кроз историју свет и људе гледам другачијим очима, можда зато што историја спаја људе, можда зато што је историја увек ту за нас, никад неће побећи, научиће те свему што хоћеш да знаш докле год си ти спреман да учиш заједно са њом, можда зато што је историја бег од реалности, можда зато што је историја учитељица живота… Можда зато што је историја све то и још много ствари. Све зависи којим је ми очима гледамо, сваком је другачија“. И у овом одговору има много простора за коментарисање, али ћемо то сада препустити самим читаоцима часописа.

*

Интересовало нас је шта је све утицало да наши ученици заволе историју? Понудили смо им, као потенцијалне, следеће одговоре: утицај родитеља, утицај баке/деке, учитеља/учитељице, наставника/наставнице историје у основној школи, професора/професорке историје у средњој школи, или ништа од понуђеног (у том случају

су требали написати о чему се ради). Чак седам ученика је навело да је наставник, односно наставница историје у основној школи највише утицао, односно утицала да они заволе историју. Четворо је истакло родитеље, троје – утицај баке или деке, двоје – професора/професорку историје у средњој школи. Двоје анкетираних су истакли нешто што нисмо понудили – књиге и „истраживање прошлости“.[45]

Наравно, свакако је више фактора утицало да они заволе историју. Ретки су случајеви „љубави на први поглед“. Шта желимо овим рећи? Историја није лепа мајица или мобилни телефон који нуди бројне могућности, чак ни школска симпатија. Историја се не може заволети због онога што видимо, а такође и због тога што она не представља један предмет, једну особу, једно доба, једну земљу итд. Видели смо да чак нема ни једно значење. Много тога се „налази“ у историји – много тога што се некоме може допасти, али и много тога што се некоме неће никако допасти. Из тог разлога се она не може ни одмах заволети. Међутим, појединцима се може учинити да су је одједном заволели. Али, они при томе можда занемарују да су је волели још док нису ни знали за њу. Свест о историји пре петог разреда основне школе код многих ученика још увек је у „магли“. У том периоду они слушају разне приче, гледају телевизију, последњих година, „бораве“ на Интернету итд. Готово да је немогуће да се ученици у таквим околностима не сусретну, или чак не сусрећу често са оним што се зове историја, а што ће научити да зову тако тек у петом разреду. Дакле, у петом разреду они долазе са одређеном свешћу о историји, „мутном“, недефинисаном, недовољном, али она је ту, у њиховим мислима, или, можда још више у њиховој подсвести. Вратимо се петом разреду. Тамо их чека предмет који се зове „историја“. Ниједан наш ученик није навео у свом одговору да је заволео историју због тог предмета, већ због особе која им је држала тај предмет – наставник историје. Улога сваког наставника је потпуно јасна, нарочито оних наставника који требају да „уведу“ ученике у одређени школски предмет, који, да подсетимо, није само школски предмет. Сваки наставник се разликује. Ми се овде нећемо задржавати на њима, будући да планирамо и желимо да им посветимо читав један број нашег часописа. У сваком случају, и одговори наших ученика указују на њихов значај. Поред седам ученика који су истакли наставнике из основне школе, још двоје је истакло професоре из средње школе. За развијање љубави према историји важна је и породица, што показују и одговори наших ученика – родитељи и баке и деке. Њихова улога је значајна нарочито пре него што ученик ступи у пети разред, али се ни тада не завршава. Остали су нам још само двоје ученика који су навели „књиге“ и „истраживање прошлости“. Да би они, у свом одрастању, могли да се заинтересују за књиге и истраживање, свакако је потребан утицај породице, њихове околине, школе или неког овде ненаведеног фактора, али готово потпуно извесно ипак неког фактора који смо и ми понудили у анкети. Из тог разлога бисмо ова два одговора ученика могли назвати посредним факторима.

Када се једном заволи, да ли то значи да ће је одређени ученик волети читавог живота, да ли ће увек имати исти поглед на њу? Не! Никако! Његов поглед на историју ће

[45] Једна ученица је навела три одговора, а један ученик два одговора на ово питање.

се много пута променити. И на то утиче велики број фактора. Тако је један ученик, у објашњењу свог одговора на ово питање, навео да је љубав према историји даље развио у Центру за таленте, када се „сусрео“ са истраживањем. Нажалост, Центар за таленте још увек нема много могућности да утиче на то да ученици заволе историју, та „част“ још увек припада само школама.

*

Питали смо ученике шта им је прва асоцијација на историју? Помало смо се изненадили када смо у одговорима чак 11 анкетираних ученика наишли на реч „прошлост“. Од тог броја, троје анкетираних је повезало прошлост са садашњошћу, односно будућношћу: „садашњост прошлости“, „прошлост и будућност“, „живот – учимо о њему на основу грешака других у прошлости, као и на основу наших грешака у садашњости“. Врло је важно да ученици имају у својој свести ту временску повезаност. Овде би се могло отворити једно једноставно питање на које је врло тешко дати једноставан одговор – шта је историја? Међутим, ми нећемо отворити то питање, већ ћемо написати да је за већину наших ученика прва асоцијација на историју – прошлост. Наравно, нису погрешили. Међутим, то је само поглед са једне планине од читавог планинског ланца који окружује долину која се историјом зове. Морамо признати да смо очекивали још понеки одговор који би се односио на садржај историје, односно на оно што се учи у школама. Један од разлога тога је свакако и чињеница да се ради о полазницима Центра за таленте, где у првом плану није градиво које се обично учи у школама. Једна ученица је истакла да су јој прва асоцијација на историју ратови. Код једног ученика, који је на ово питање дао више одговора, у потпуности доминирају школски мотиви: „битке“, „датуми“, „госн Ђорђевић“, „јединица“. И остао је још само један анактирани који је истакао сате проведене изнад књиге приликом учења и спремања такмичења. Учењу историје, припреми и учествовању ученика на такмичењима из историје посветићемо више пажње у наредним бројевима часописа.

*

Које је боје историја? У жељи да што више „обојимо“ нашу представу о томе како наши ученици посматрају и схватају историју, поставили смо им питање на коју боју прво помисле када им неко каже „историја“, односно да напишу које је боје историја. Такође, желели смо да се на тај начин додатно приближимо и факторима који су утицали на њихове погледе на историју. Одговоре можемо поделити на два дела. Један део одговора (7 ученика) могао би се односити на жуту, наранџасту, браон боју или неке нијансе сличне њима: „тамно жута са браон“, „светло жута“, „наранџаста“, „жута“, „браон“, „жута – боја пергамента (жућкасто браон)“, „на боју старих мапа, жућкасто-браон“, „сива и беж“. Шта је утицало на овакво бојадисање историје од стране ових ученика? Да ли је то утицај боје уџбеника који ученике треба да „уведе“ у историју као школски предмет? Да ли је можда боја зидова у кабинету историје на то утицала? Или устаљена представа да се историја бави старинама, старом хартијом и слично? Одговор би био – све то, али и не само то. Боја уџбеника, зидова учениоце, асоцијације на историју попут старина, хартија – све то би се

могло приписати школама. Дакле, школе би могле бити „бојице“ којима ученици „боје“ своју представу о историји.

Други део одговора ученика би могао укључити све остале боје које су навели. Једна ученица је навела „маслинасту зелену“. У каснијем разговору са њом схватили смо да је истакла ту боју зато што је највише интересују ратови у историји. Униформе војника (али и не само војника) су јој „обојиле“ поглед на историју. Сама је навела један пример – Мусолини.

Један ученик је навео црну. Како је после сам рекао у дискусији на нашим часовима, много тога у историји је црно. Навео је и пример – рат, „а рат нам ништа друго не доноси осим црнине“. Још једна ученица је, чији смо одговор сврстали у прву групу, будући да је навела две боје, навела сиву боју. Још један ученик је навео сиву боју, уз објашњење да историја није увек тачна нити увек погрешна, односно да није нити црна нити бела. Иако, као што смо видели, већи део ученика историју посматра у другачијим бојама, историчаре можда најчешће можемо чути да, када говоре о њој, помињу црну, белу и сиву боју. Велики број појединаца је у прошлости, али и сада наравно, настојао да представи историју као „једнобојну“ понављајући реченицу коју, многи од њих, нису довољно добро ни размели: „Историју пишу победници“. Међутим, и ово питање заслужује посебну пажњу. Ми смо видели да та мисао није утицала на наше ученике приком њиховог бојадисања историје. Један одговор се односи на садржај историје (рат), а други на представљање тог садржаја (тачно или нетачно). Вероватно се и трећи одговор у овом пасусу, који се такође односи на сиву боју, слаже са другим одговором.

Посебно су интересантни одговори двоје ученика: „плава, као небо“ и „плава, тамно плава, али не превише тамна“. Остао је још један одговор који препуштамо филозофима на разматрање: „историјин кип је црвен, тамно, гримизно црвен, као и њени поклоници – људи“.

Никола Конески

Зорана Трипковић заједно са Групе за историју РЦТ „Михајло Пупин“ на Ноћи истраживача 2019. године.

Како сам заволела историју?

Да ли би одговор сасвим случајно био превише обичан? Да ли одговор може да се стави само у један тренутак, или је то постепен процес? Ово је моја скраћена прича.

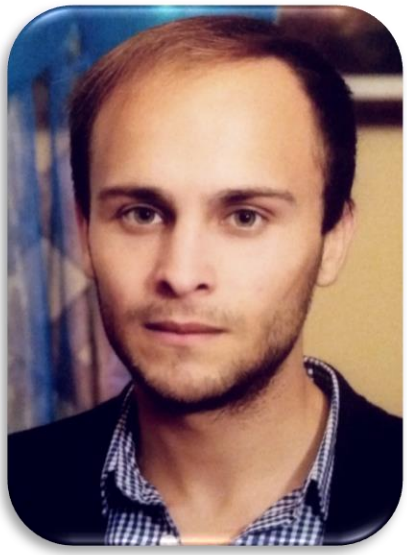
Била сам седми разред када сам почела да се интересујем за историју. Како је време пролазило „ухватила“ сам себе да са нестрпљењем чекам сваки наредни час историје. Почела сам и да идем на секције из историје. По први пут у животу посветила сам пажњу нечему чему нисам морала, почела сам да читам нешто иако то нико од мене није очекивао нити захтевао. На моју срећу, моје три другарице су то приметиле. Једна од њих, моја најбоља другарица, питала ме је зашто не идем на такмичење. Мој одговор је увек био исти: „Нисам ја за то, то је претешко за мене“. Трпела је тај одговор све до другог полугодишта, а онда више није хтела. Једног дана ми је рекла: „Ако се ти не пријавиш ја ћу те пријавити“. Мислила сам да се шали, али на њену страну стале су и друге две другарице. Пошто сам била надбројана на крају сам се пријавила. Тада нисам ни слутила колико ће та одлука утицати на све моје следеће одлуке. У току припрема за такмичење много пута сам хтела да одустанем, али због њих нисам. „Ако оне могу да верују у мене како ја не могу“, била је мисао која је увек односила победу. На крају сам отишла на такмичење. Када бисте само знали колико сам се плашила. Сваки пут бих стајала избезумљена од страха у ходнику школе у којој се одржавало такмичење чекајући да нас пусте у учионице.

Због такмичења из историје у седмом разреду позвана сам у Регионални центар за таленте „Михајло Пупин“. Једног дана, вратила сам се из школе и код куће ме је чекало писмо. Шта мислите, како се осећа и шта мисли дете „компјутерске генерације“ када чује да му је стигло писмо? Мислила сам да је то шала. Кренула сам да читам писмо, али нисам могла да га завршим. Прво сам се збунила, после сам плакала и онда ми је мама узела писмо. У почетку нисам хтела да идем, чинило ми се да нисам довољно добра за то, а и да је то за мене превелики притисак. То што сам отишла била је заслуга моје маме. Испоставило се да је то за мене била исправна одлука. У Центру сам научила и видела да је историја МНОГО више од једног уџбеника у школи. Свака презентација наставника Николе и сваки задатак који нам је задат на мене је оставио огроман утисак и створио је нове погледе на свет историје. Почела сам да повезујем податке и чињенице са маштом, стварајући једну већу и лепшу слику у глави. Мислим да сам заволела историју негде у периоду када сам седела за округлим столом (баш као и витезови Округлог стола) у једној од просторија Центра за таленте.

Сада похађам други разред средње школе и данас за мене историја није оно што је била у седмом разреду. Тада је била симпатија, занимација, а данас је друга мајка која ме увек чека раширених руку, док сам ја само још једно несигурно дете коме она пружа утеху и бољи поглед на друштво.

Зорана Трипковић

АУТОРИ ТЕКСТОВА У ЧАСОПИСУ

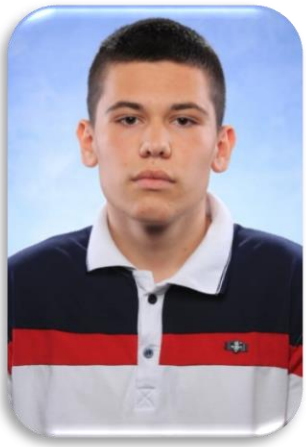
Никола Конески рођен је 1996. године у Панчеву. Студије историје на Филозофском факултету у Београду уписао је 2015. године. Дипломирао је 2019. године, а мастерирао наредне, 2020. године, одбранивши мастер рад *Школовање у југозападном Банату од 1918. до 1929. године*. Ментор му је био проф. др Љубодраг Димић. Тренутно је студент прве године докторских студија историје на Филозофском факултету у Београду. До сада је објавио шест радова у више часописа и зборника радова. Одржао је више јавних предавања. Од 2016. године је ментор и предавач у Групи за историју (за ученике основних школа) у Регионалном центру за таленте „Михајло Пупин“, Панчево.

Илија Тепшић рођен је 2002. године. Студент је прве године историје на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Прву годину средње школе завршио је у Електротехничкој школи „Никола Тесла“ у Панчеву. Средње образовање наставио је у Гимназији „Урош Предић“ у Панчеву. Аутор је научно-истраживачког рада *Програми политичких странака у Србији у време владавине Милана Обреновића*, који је освојио две државне и једну међународну награду 2019. године. Написао је и рад *Градски биоскопи Панчево (1945-1950) у грађи Историјског архива у Панчеву*, у ком је истражио до тада неистражен део историје Панчева. Поред студија, бави се друштвеним активизмом и сарадник је у настави у Регионалном центру за таленте „Михајло Пупин“ у Панчеву од 2020. године.

Стефан Илић је рођен 2004. године у Никшићу. Ученик је ИТ смера Гимназије „Урош Предић“, а завршио је Основну школу „Свети Сава“, као ђак генерације. Има много интересовања, од којих преовлађују историја, програмирање и спорт. У Регионалном центру за таленте „Михајло Пупин“ члан је и сарадник у настави Групе за историју у којој је написао два истраживачка рада: *Спољна политика Николе Петровића Његоша* и *Гимназија „Урош Предић“ у Панчеву.*

Душан Младеновић има 15 година. Редован је ученик Гимназије „Урош Предић“ у Панчеву. Пре него што је уписао Гимназију био је ученик Основне школе „Свети Сава“. У панчевачком Центру за таленте похађа Групу за историју и пише истраживачки рад на тему *Историја Народне баште у Панчеву*. Поред историје, воли да игра кошарку.

Мајда Старчев има 15 година и иде у Гимназију „Урош Предић“. Живи у Старчеву и ишла је у ОШ „Вук Стефановић Караџић“. Од петог разреда је ишла на такмичења из историје, јер јој је омиљени предмет. Тренира фолклор у КУД-у „Станко Пауновић“ од своје дванаесте године. У панчевачком Центру за таленте иде у Групу за историју и тренутно пише истраживачки рад на тему *Историја фолклора у Панчеву и околини*.

Зорана Трипковић рођена је 2004. године у Панчеву. Ишла је у Основну школу „Стевица Јовановић“. Тренутно похађа Гимназију „Урош Предић“. Историју је заволела случајно, помало и несвесно. У панчевачки Центар за таленте „Михајло Пупин“ иде од 2018. године. За све што је постигла на пољу историје и за све што ће икада постићи, она захваљује својим пријатељима и наставницима, јер су они били иницијатива која ју је убедила да покуша.

Анђела Пауновић рођена је 2005. године у Панчеву. Живи у Банатском Новом Селу. Завршила је Основну школу „Жарко Зрењанин“ у Банатском Новом Селу. Још у основној школи похађала је Регионални центар за таленте „Михајло Пупин“, групе за историју, књижевност и граматику. Такође ишла је на бројна такмичења и била ђак генерације у основој школи. Након тога, уписала је Гимназију „Урош Предић“, друштвено-језички смер. Осим историје, заинтересована је за књижевност и језике.

Добрица Банковић рођен је 2004. године у Београду. Као ђак генерације завршио је Основну школу „Јован Јовановић Змај“, а тренутно похађа Гимназију „Урош Предић“ у Панчеву. Поред историје интересује се за кошарку и музику. У Регионалном центру за таленте „Михајло Пупин“ је члан Групе за историју, а претходних година и Групе за енглески, у којој је написао три истраживачка рада.

Јелена Родић је рођена 2002. године у Панчеву. Тренутно је матурант Гимназије „Урош Предић“. Од 2012. године је члан Регионалног центра за таленте „Михајло Пупин“, а од 2017. године члан његове Групе за књижевност. У слободно време излази на такмичење „Књижевна олимпијада“, али и повремено пише чланке за новине Гете института Japan Heute.

Елизабета Јагица рођена је 2003. године у Вршцу. Тренутно похађа трећи разред средње музичке школе „Јован Бандур“ у Панчеву, одсек соло певање. Музиком се бави од треће године свог живота и до сада је освојила бројне прве награде на такмичењима у нашој земљи и иностранству. Своју љубав према науци развија у Истраживачкој станици Петница од првог разреда средње школе на семинарима историје и антропологије. Чланица је удружења „Пансеј“, које се бави очувањем панчевачке локалне историје, а од септембра ове године је локална координаторка Уније средњошколаца Србије за Панчево. Такође, покретачица је иницијативе „1000 питања“ која се развија у оквиру пројекта Култура дијалога који спроводе Кровна организација младих Србије и Вијеће младих БиХ у оквиру заједничког регионалног програма „Дијалог за будућност“.

Вајферт: Часопис Групе за историју
Регионалног центра за таленте „Михајло Пупин“, Панчево

Број 1: објављен само у електронском издању

Уредници:
Никола Конески
Илија Тепшић
Стефан Илић

Регионални центар за таленте „Михајло Пупин“, Панчево

Панчево 2020.